
Bogdan Petriceicu Hasdeu
Ursita

Ursita

Bogdan Petriceicu Hasdeu

Editura Bestseller

bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA
CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Partea I

Capitolul I

în care se arată cum, murind o babă, băiatul a pierdut pe tată.

Era pe la sfârșitul domniei lui Ștefan cel Mare. Postelnicul șarpe, încungiurat de o ceată de voinici călări, se întorcea de la Cracovia, unde fusese trimis pentru a combina o alianță antimusulmană între Moldova și Polonia.

Acum ei ieșiră din Cernăuți și se apropiau de codrul cunoscut pe atunci sub numele de Cosmin, unde astăzi se află satul numit românește Molodia, și botezat nemțește — nu știu de ce — Frantzthal, adecă „valea lui Franț“, ceea ce se cam aseamănă cu luleaua românului, pe care neamțul ca să nu se zică că-i furată, a prefacut-o în „pipă“

Soarele apunea și cele de pe urmă ale sale raze se culcau somnoroase deasupra uriașului codru, întins pe un șir de dealuri și colnice, văi și văgăune, ce păreau de departe a fi ca un singur arbore acoperit cu milioane de frunze.

Postelnicul era un om de vro treizeci și cinci de ani, foarte scurt la stat, dar atât de spătos, încât pe umerii lui lesne s-ar fi putut așeza două capete și, mai știi! ar mai fi rămas loc, poate, pentru un al treilea; iar în voluminosul său piept ar fi încăput nouă suflete, după vorba poporului.

O barbă neagră, tăiată rotund împregiur, unduia pe zaua de argint a postelnicului, împodobită— zaua, nu barba — cu flori sculptate; lungi plete, cam crețe și stufoase, șerpuiau de sub o cușmă de samur în patru colțuri cu un ciucur de catifea roșie; în fine, pentru a încheia portretul vom adaogă nește ochi mici și negri, un nas larg de șoim o frunte pătrată și zbârcită și buze foarte subțiri, ce abia se zăreau de sub arcul mustețelor.

Ceata trecea acum d-a lungul unui șir de movile

albe, rădicate din grămezi de oase omenești: trista rămășiță a bătăliei în care

Ștefan-vodă măcelărise toată armata regelui, polon Ioan-Albert; neşte movile atât de trainice, încât după un secol serveau ele încă de călăuze pentru călătorii rătăciți; O bătălie atât de neuitată, încât până astăzi ea a rămas ca o zicătoare în gura poporului polon:

Za króla Olbrachta poginela szlachta“ (sub regele Albert a pierit boierimea).

Postelnicul își opri calul — un bidiviu mic, păros și țeapăn ca și stăpânul său— și-și întoarse fața către fruntașul cetei, care purta steagul boierului: „un balaur negru cu aripe de argint pe câmp roșu“, de unde venea și porecla „șarpe“

— Măi Lucă! zise postelnicu, arătând cu mândrie la piramidele de oseminte. Aici ne-am bătut cu leșii.

— Aici! repetă junele stegar, nalt, uscat și palid, pișcân-și galbena mustață.

— Am ucis și eu în acea ziulică vro zece!

— Vor fi fost mai mulți.

— Dar și tu te arătași voinic, copile; n-am ce zice!

— Apoi de...

În acest minut vro câteva săgeți, repezite de pe un deal, au spintecat aerul, unele șuierând dasupra capetelor ceței, altele înfigându-se în pământ, una mai nemerită, oprindu-se la piciorul flegmaticului Luca, tocmai când el rostea: „apoi de“...

— Hoții! zise stegarul, fără să-l fi turburat, cât de puțin durerea neașteptatei rane; trecu stindardul în mânile unui cetaș de alături, zicându-i: Mai ține-l și tu, Iorgule! Scoase piciorul lovit din scara de stejar a șelei — numai boierii aveau pe atunci dreptul de a purta la șea scări metalice fi rupse jumătatea săgeții, lăsând cealaltă parte înfiptă în carne.

— Hoții! a repetat ceata.

Și-n adevăr, prezența hoților era cu atât mai

lesne de ghicit cu cât în genere finitul domniei lui Ștefan cel Mare se deosebea prin o neînchipuită înmulțire a numărului haiducilor, mai cu seamă în partea nordică a Moldovei, încununată cu munți nestrăbătuți și codri verguri. E destul a zice că unul din căpitanii hoților, celebrul Mihu Copilul, despre care vorbește poezia noastră națională și cronica polonă a lui Martin Bielski, izbutise a aduna sub povățuirea sa nu-mai puțin de zece mii de haiduci!

Necurmatele războaie ale lui Ștefan-vodă, luând necontenit pe țărani de la sapă la-armă, au sărăcit cu desăvârșire clasa de jos a poporului, pe care o mai apăsau și boierii, căci domnul cruța foarte mult aristocrația țării, organizată după modelul feudalității ungare și polone. Așadară, toți acei ce simțeau în piepturile lor bătând inime de zmeu alergară la frunza verde a codrului, sub al cărui adăpost-se puneau a pândi și a tăia pe negușătorii drumeți, mai cu seamă turci și armeni, și pe avuta boierime.

Postelnicul șarpe, prin o mișcare iute ca lovitura fulgerului, aținti ochii asupra culmii dealului, apoi scoase sabia și strigând:

„după mine!“ se răpezi cu toată ceata în goana calului în direcțiunea de-unde au venit săgețile.

O a doua împroșcătură de săgeți a răsturnat de astă dată la pământ doi din ceata postelnicului, care el însuși abia scăpa numai mulțumită armurii sale; dar când ceata ajunse în vârful dealului și spera a descoperi, în fine, pe misterioșii dușmani, ea n-a văzut altceva decât un copilaș ca de opt ani, cu păr roșietic, care se juca în iarba.

— Al cui ești tu? îl întrebă postelnicul.

— Al tatei, răspunse băiatul, uitându-se fără frică la călăreții ce-l încungiurară.

— Și cine-i acel tată?

— Un pui de zmeu.

— Un hoț?

— Ba hoț ești tu!

Postelnicul rădică pe copil și-l așeză înaintea sa

pe cal.
— Mulți haiduci sunt aici în codru?
— Douăzeci și patru
— Cine e căpitanul lor?
— Drăgan Bărbuță-Scurtă.
— Unde sunt ei acuma?
— S-au dus în ceea parte, răspunse copilul, arătând la dreapta.

Postelnicul cu ai săi urmară drumul după arătările băiatului, dară abia făcură vro două sute de pași înainte, când, de pe o stâncă, au început a ploua pietre asupra capetelor lor fără ca să se vază cine le arunca.

— Înapoi, fraților! zise postelnicul cu despreț; doară nu ne vom bate cu văzduhul!

Ceata se retrase, urmărită dentâi de zborul pietrelor, apoi de loviturile săgeților Un bulgăr a izbit pe postelnic în umăr, iar o săgeată s-a mai înfipt în celălalt genuchi al bietului Luca, care seamănă acum cu un înger înaripat la picioare. Postelnicul a răspuns la rană prin o înjurătură, Luca prin tăcere.

Tocmai atunci ieși dintre crăngi și se apropie de ceată o babă îmbrăcată în stremțe, cocoșată, cu capul plecat în jos îmbrobodită astfel, încât i se vedeau numai ochii.

— Fie-ți milă, jupâne; dă-mi copilul înapoi, zise ea, apropiindu-se de postelnic și silindu-se a da glasului său un ton femeiesc,

Tata! tata strigă copilul, zbuciumându-se ca să sară de pe cal.

A, hoțule! răcni postelnicul, care căuta o jertfă de răzbunare.

Și, smulgând măciuca aninată la șea, izbi în capul mincinoasei babe. Haiducul se îndreptă, se apucă cu mânile de cap, se clatină și căzu mort. în aceeași clipă ca prin minune, vro douăzeci de hoți, îmbrăcați țărănește, dar cu pene de păun la cușme și înarmați cu sulițe și lungi cuțite, s-au aruncat din toate părțile asupra cetei postelnicului, strigând:

„Ucide! ucide!“

Postelnicul nu avea cu sine, după moartea celor doi uciși, decât pe stegarul său Luca, pe grămăticul său Iorgu și șase tineri, feciori de boieri, cari l-au întovărășit în Polonia pentru, a vedea și ei țările străine; dar toți erau înarmați până-n creștet și ardeau de dorința de a se arăta voinici în fața unui bărbat atât de vestit ca postelnicul și de ale cărui laude atârna viitorul lor.

Postelnicul era modelul unui ostaș român din școala lui Mircea, Ștefan; țepeș. Vitejia fără viclenie era pentru el ca carne fără sare, ca prânz fără vin. El vedea că hoții sunt mulți mai numeroși și mai tari prin cunoștința localității. Ceata sa era obosită de drum. Așadară, postelnicul tună deodată cu puternica sa voce:

— Stați, haiduci! că o să vă spun o vorbă bună.

Hoții, încredințați că mica ceată boierească nu le poate scăpa din mâni, s-au oprit pe loc.

— Nu șade frumos — urmă postelnicul — nu șade frumos ca românii să se bată cu români, căci doară suntem frați. Mai bine să ne înțelegem cu pace. Cine e vătășelul? Care din voi e Bărbuță-Scurtă?

— Eu! răspunse unul din hoți, ieșind cu semeție din grupa celorlalți, de cari se deosebea numai prin neobicinuita lungime a barbei. El se apropie de postelnic, și, răsucindu-și mânecele cămeșii, îl întrebă cu un aer măreț:

— Vezi aste brațe groase, groase și vânoase? Vrei o luptă dreaptă?

Postelnicul îl măsură cu ochii de la cap pană la picioare, fără a răspunde un singur cuvânt, despică aerul cu tăișul săbiei, și o dată cu aerul, a despicat capul îndrăznețului haiduc.

În același moment toată ceata postelnicului se aruncă asupra hoților, amețiți prin neprevăzuta moarte a căpitanului. Lupta n-a durat mai mult de câteva minute; șapte haiduci căzură morți, iar ceilalți, cuprinși de o frică și de panică, au dispărut

în desișul codrului.

— Unde-i tata? unde-i tata? țipa copilul, revenit din leșinul ce-l cuprinsese văzând moartea părintelui său, și pe care postelnicul îl ținea strâns la piept cu brațul stâng, pe când cu mâna dreaptă mânuia arma. Unde-i tata?

— Taci, că-ți sfărâm capul! răcni postelnicul. ține-l, Iorgule, adause el către unul din ceată, dându-i pe copil, să mi-l aduci teafăr la Suceava! Trebuie să scăpăm sufletul acesta nevinovat din păcatul hoției. ș-apoi, noi suntem cari l-am lipsit de tată...

Capitolul II

Din care se vede cât e de primejdios a sosi în capitală în ziua când se naște un copil în palatul domnesc.

Chiar în ziua când postelnicul șarpe se întoarse pe la crăpatul zilei în Suceava, curtea domnească înfățișa spectacolul unei bucurii amestecate cu tristețe. Domnița Stanca, femeia tânărului Bogdan-vodă; mai-marele fiu al domnului, muri din facere, născând un cocon, cărui i s-a impus în botez falnicul nume de Ștefan.

Bogdan-vodă era nemângâiat. închis în camera sa, el ascundea de văzul curții lacrimile ce-i udau ochii. „La naiba! cugeta el în gândul său, copii voi mai face treizeci, dar o nevastă ca Stanca unde mai găsesc!“

În adevăr, a fost frumoasă, plăpândă, drăgălașă răposata domniță, despre care istoria tace, dar o slăvește până astăzi cântecul poporului:

Fecioară ca o stea, Mândră ca o păsărea, Dulce ca o floricea! Pe când la aripa stângă a colosalului palat domnesc, zidit, în forma unei cetăți, tânjea junele Bogdan-vodă, la cealaltă, aripă, unde locuia Ștefan cel Mare, era petrecere-și veselie. Bătrânul domn, a cărui patimă pentru femei se stinsese acum sub greutatea anilor și a podagrei, se bucura de nașterea unui nepot, netezindu-și barba și zicând cu zâmbet: „Cu o muiere mai puțin, cu un voinic mai mult!“

Apartamentul lui vodă avea forma de semicerc cu o galerie de ferestre arcate, iar sub fiecare fereastră, din partea curții, se înălța câte o cascadă, și în stropiturile argintii ale apelor se jucau în acest moment razele soarelui, îngânând toate culorile-pietrelor scumpe

Odaia era podită cu mozaic; tapițată cu catifea

mohorâtă de Veneția, pe care străluceau flori cusute și împletite din mărgăritar și aur; mobilată în giur cu divanuri acoperite de covoare turcești; iar în mijlocul apartamentului stă o masă circulară de marmură neagră, pe care se vedeau așezate o mulțime de prețioase mănunțișuri: cerbișori de aur cu coarne de mărgean, păunași cu coade presărate de ametiste, rubini, smaragde, zmei de aur cu ochi de diamant etc., etc.

Ștefan cel Mare ședea într-un jeț și părea a număra bobițele frumoaselor metanie de mărgean, ce i le închinase cu câteva zile înainte stareţul de la Putna.

Înaintea domnului ședea pe scaun hatmanul Arbure și sta în picioare doftorul măriei-sale, italianul Geronimo da Cesena.

— Zici, meștere doftore, că copilul e sănătos, voinic?

Întrebă pentru a treia oară bătrânul vodă.

— Era cam în primejdie — răspunse doftorul, dându-și un aer de importanță— dar, slava Domnului, am luat toate măsurile trebuincioase și poci răspunde de sănătatea băiatului.

— Spune mai pe scurt că era în primejdie, și tu l-ai scăpat.

— Da, măria-ta.

— Apoi minți, că nu l-ai scăpat tu ci l-a scăpat Dumnezeu. Așa e, jupâne hatmane?

Hatmanul plecă capul în semn de afirmațiune, iar Ștefan-vodă, mulțumit de neplăcerea ce face doftorului concurența lui Dumnezeu, urmă mai departe:

— Cu cine seamănă copilul, cu mine, cu Bogdan, sau cu mă-sa?

— Pană acum nu se poate cunoaște, măria-ta; toți copiii seamănă la față unul cu altul; dar putem să-i cercetăm zodia...

— Bine spui, meștere doftore! Vrea să zică, tu ești și zodiar pe lângă celelalte? Cum de nu mi-ai spus-o până astăzi?

— Ba nu, măria-ta; eu nu sunt zodiar, dar zilele trecute a sosit aci de la Padova un văr al meu, foarte învățat în magie.

— Ce vrea să zică magia, jupâne hatmane? întrebă vodă pe Arbore, crezând că boierul nu va ști să răspunză.

— Slăvonește se zice adică volhovstvo măria-ta...

— Procopsit mai ești, jupâne hatmane! Credeam că te pricepi numai la arme. Dar eu îți voi spune, totuși, că magia nu e volhovstvo; și cată să am dreptate, măcar că tu ești cel procopsit. Magia este amăgeală. Cum ți se pare!... Chemați-mi dară pe acel învățat amăgitor.

Doftorul, deprins cu păcăliturile bătrânului domnitor, se închină în tăcere și ieși.

— Ia spune-mi, Arbure — urmă vodă după o scurtă pauză — crezi tu în solomonii d-ale zodiarilor?

— Trebuie să credem, măria-ta, căci vorbesc și Sântele Scripturi; trebuie să credem, dar oricum să fie, e mare păcat, mare păcat este de a asculta pe zodiari...

— Și de ce să fie păcat?

— Pentru că adică e lucrul Satanei.

Ștefan-vodă s-a pus pe gânduri. Pe d-o parte, curiozitatea și iubirea îl împingeau a afla viitorul nepotului său, pe de altă parte, machiavelismul îi impunea necesitatea de a părea religios până la fanatism, în fine, domnul găsi un ingenios mijloc de a împăca această contradicțiune.

— Zici, Arbure, că solomoniile sunt lucruri drăcești?

— Da, măria-ta.

— Și mai zici că este păcat de a se folosi de lucruri drăcești?

— Așa, măria-ta.

— Dar mie unuia mi se pare că este păcat numai atunci când te vinzi dracului, iar nu când înșeli pe Bată-l Crucea și, prin urmare, faci o faptă plăcută

lui Dumnezeu.

Hatmanul nu știu cum să răspunză la puternica argumentațiune a domnului, care tăia cu sabia greutățile teologice.

În acest moment ușa s-a deschis și a intrat doftorul, urmat de astrolog și de un băiat de vro zece ani.

Astrologul era de o vârstă de mijloc, frumos, nalt, cu o figură foarte dulce și plăcută. Intrând, el se întoarse mai întâi de toate către icoana Sântului Ștefan, aninată într-un unghi al odăii, făcu trei cruci, apoi merse spre vodă, îngenuche, îi sărută mâna... dar toate astea fără a rădica ochii în sus.

Băiatul se deosebea prin o figură atât de palidă și transparinte, încât se părea că-i poți număra toate oasele.

El imită întocmai ceremonialul de intrare al stăpânului său, cu acea numai diferință că nu-și ascundea ochii.

Ștefan cel Mare îi privi în tăcere, apoi zise:

— Dar multe cruci mai faceți!

Astrologul ceru de la doftor italienește explicarea cuvintelor domnitorului.

— Îi pare bine că te vede, răspunse doftorul.

— Ce ți-a spus talianul? întrebă vodă.

— A răspuns că face multe cruci pentru că meșteșugul său atârnă de ajutorul dumnezeiesc.

— Cu atât mai bine! cu atât mai bine!

Precum vedeți, astrologul rămase foarte mulțumit cu traducerea italiană a cuvintelor domnului, iar domnul fu

Încântat de traducerea românească a cuvintelor astrologului; priceputul doftor știu a-i îndestula pe amândoi.

Acum astrologul așeză băiatul pe divan, aținti asupra-i ochii săi căprui deschiși, a cărora privire avu puterea de a adormi îndată pe slabul copil, și s-au început interogațiunile: vodă se adresa românește către doftor, doftorul italienește către astrolog, astrologul tot italienește către băiat,

băiatul răspundea, și apoi doftorul d-a dreptul traducea răspunsul.

— Pentru ca să fiu sigur că zodiarul știe viitorul, trebuie să văz mai întâi dacă-i sunt cunoscute lucrurile de dată, zise vodă.

Întreabă-l, meștere doftore, ce face acum împăratul turcesc?

După ce întrebarea trecu prin intermediele enumerate mai sus, băiatul răspunse:

— Doarme.

— Dar ce face craiul leșesc?

— Doarme.

— Tot doarme! Pesemne numai eu sunt mai harnic decât toți domnii creștinătății! Dar, ia spune-mi, ce gândesc eu acuma?

— Să ne dai câte douăzeci și cinci la spate.

Zău ai ghicit! văz că Dracul nu glumește! Aci domnul făcu o cruce. Mai spune-mi ce veste a primit, domnia-noastră în astă-noapte?

— Două vești: una că a ars palatul de la Vaslui, alta că tătarii se pregătesc a întră în țară.

— Minune! mare minune! strigă domnul, făcând trei cruci dupăolaltă. Auzitu-l-ai pe neamț, Arbure? Ei bine, acuma să-mi spui dacă nepotul meu va fi voinic.

— Va fi un viteaz de frunte.

— O să fie iubitor de dreptate?

— Va vărsa mult sânge nevinovat.

— Cu cine va avea războaie?

— Cu turcii și tătarii. .

— Mult va trăi?

—Va fi omorât de tânăr.

Fruntea lui vodă s-a posomorât: și cine-l va omorî?

Aci copilul nu răspunse nimica.

—Cine-l va omorî? repetă vodă. Copilul se păru a face o silință convulsivă și răspunse:

— Moartea lui a sosit astăzi în Suceava.

Tocmai în acest moment întră postelnicul șarpe. Vodă s-a-uitat la Arbure, Arbure s-a uitat la

postelnic, postelnicul se uita cu nedumerire la unul și altul, la copilul așezat pe divan, la astrolog, la doftor...

Capitolul III

Din care oricine vede cum un vodă n-a putut închide pe un postelnic, pe când un copil a izbutit a închide pe un hatman.

Alături, de pe care spânzura un lanț tot de fier pentru a scoate apă. Palatul avea două rânduri, de arhitectură gotică, cu ușe și ferestre ogivale, cu geamuri verzi cu trei foișoare vitrate și ascuțite așezate în firidele, unui acoperemânt foarte înalt; în fine, un palat precum se poate vedea până acum în Nüremberg, însă numai acolo. Postelnicul se întoarse acasă trist și gânditor. El nu s-a putut aștepta niciodată ca domnul să-l primească cu atâta răceală.

„Ieși, postelnice și vei așterne mai târziu domniei-noastre, despre câte ai lucrat în țara Leahului“ îi zise Ștefan-vodă, fără a-l lăsa să rostească un singur cuvânt.

Sprinceana dreaptă a domnului, se rădică în sus: semn de mâine.

„și de ce să fie mânios? se gândea postelnicul, umblând cu pași mari prin odaie. Ce i-am făcut? Cu ce sunt vinovat?“

Șarpe în zadar își frământa capul pentru a descoperi cauza neașteptatei dizgrații.

În vârstă de treizeci de ani, adică foarte june după ideile epocii, el ajunsese deja mare postelnic și unul din favoriții cei mai de aproape ai tronului. Această repede înălțare îi făcu mulți dușmani și mulți invidioși: pe de o parte, între boierii cei tineri, pe cari îi lăsase în urmă; pe de altă parte, între boierii cei bătrâni, pe cari îi întrecuse. Nu cumva aceștia s-ar fi folosit de lipsa-lui din țară pentru a-l ponegri înaintea lui vodă?

Însă chiar calomnia trebuie să vază o umbră de vină pentru ca să-i poată da un corp. Postelnicul

căuta acea umbră și n-o găsea, căci tot trecutul său era limpede ca apa izvorului.

În sfârșit, apăsat de mâhnire, el se aruncă pe divan, crezând că liniștea îi va însufla o idee de mântuire.

Ușa s-a deschis și a intrat vechiul său amic și tovarăș, hatmanul Arbure, pe care l-am văzut în odaia domnească față la scena astrologului.

— E rău, postelnice! e foarte rău! nu-ți pierde timpul: e rău! încalecă un cal, și la fugă!

Așa începu hatmanul.

— Dar eu nu pricep...

— Vei pricepe mai târziu; mai târziu vei pricepe....

— Slujbele mele cele multe...

— Se vor găsi totdeauna mulți, foarte mulți se vor găsi ca să slujească domnilor.

— Nevinovăția mea...

— Ascultă, șarpe! Poruncește să-ți înșeieze pe cel mai bun, auzi! cel mai bun cal din câți ai; ș-apoi vom mai vorbi cât va fi timp.

Postelnicul merse la o fereastră deschisă. Comișii adăpau caii la fântână.

— Bahmetul Talpeș! striga el către comiși. Iute!

— Un blăstemat de zodiar — urmă atunci Arbure — proroci lui vodă că tu o să fii ucigaș al nepotului său, al nepotului celui nou născut.

— Eu?

— Cel puțin așa a vrut să înțeleagă măria-sa; așa i-a plăcut să înțeleagă, căci zodiarul a spus numai atâta, că ucigașul domnișorului a sosit în Suceava astăzi, adică a sosit tocmai în ziua sosirii tale...

— Dar au mai fost și alți cu mine.

— Cine anume?

Postelnicul enumeră pe toți tovarășii călătoriei, sale, începând de la rănitul Luca. El a uitat numai pe copilul găsit, despre care credea de prisos să mai vorbească.

Un ușier a venit să spună că calul stă gata la scară.

Postelnicul scoase dintr-o ladă de fier, așezată într-un colț, un sac greu plin de țechini venețiani, numiți la noi venetici, se îmbrățișă cu hatmanul, și ieșiră afară amândoi.

La scară sta spumând și bătând din copite un mândru cal arăbesc din soiul negrilor, negru ca pana corbului, cu un căpușor mic, picioare subțiri și, gât încolăcit ca de lebedă.

Postelnicul voia să mai vorbească; dar Arbure îl împinse spre cal, zicându-i cu asprime:

— Nu e timp, postelnice!

Șarpe se aruncă pe șea, făcu o cruce, se mai îmbrățișa cu Arbure și dispăru.

Hatmanul privi în tăcere siluetul amicului său fugând; dar când voi a se retrage, i s-a părut că zărește ceva într-o fereastră deschisă; era un copil cu ochi gălbui și cu păr cam roșu, îmbrăcat în frumoasă haină vișinie cu ceprazuri de argint și jucându-se cu o minge.

Arbure n-a văzut până acum pe acel copil în casa lui șarpe. Așadară, se apropie și-l întrebă:

— Al cui ești, băietele?

— Apoi acuma eu singur nu mai știu al cui sunt! răspunse copilul, a cărui figură prevestea o inteligență neobișnuită.

— Dar cum te cheamă?

— Mihu.

— Cum ai nimerit aici?

— M-a adus boierul din codrul nostru...

Aci, aducându-și aminte de moartea tătâni-său, copilul a început a se îneca în lacrimi, și hatmanul n-a mai putut scoate de la el nici un cuvânt.

Nu știu dacă toată lumea a observat un lucru; mie, unuia, mi se pare că nu l-a ghicit nici chiar Lavater. Natura copilului se poate recunoaște când îl vezi plângând. Lacrimele nu desfigurează unele fețe copilărești, ba încă le dau oarecare expresiune blândă, dulce, simpatică; pe când, sunt copii al cărora plâns le strâmbă și le schimonosește astfel toate trăsăturile feței, încât nu te poți uita la ei fără

să resimți un dezgust, o aversiune, o depărtare involuntară.

Așa era copilul la care se uita acuma hatmanul: figura lui prezintă ceva așa de mizantropic, așa de amar, așa de respingător, încât bătrânul Arbure îi întoarse spatele și se depărta de casa postelnicului, șoptind printre dinți: „Ciudat lucru!“

Vestea despre prorocia astrologului că postelnicul șarpe este menit a fi ucigaș al nepotului domnesc se lăți prin Suceava cu repeziciunea fulgerului, însoțită de sute și mii de de comentarii, care de care mai fantastice.

Însă nu se cunoștea încă hotărârea bătrânului domn, și deci, pe de o parte, toți boierii prieteni ai lui șarpe, pe de alta, toți boierii vrăjmași ai lui șarpe s-au grăbit a merge la palat ca să stăruiască — unii pentru el, alții contra lui.

Vrăjmașii erau mai numeroși!

Vodă chemă pe vel-armașul Fliondur și-i porunci să închiză pe postelnic în foișorul cetății până la o altă poruncă.

Armașul adună toate slugile postelnicului, le întrebă unde e stăpânul lor, dară nu știu să-i răspunză nimeni.

— Eu știu, strigă atunci copilașul cel roșcovan, alergând înaintea armașului; venise aici un boier cu musteți mari albe și zise jupânului să fugă, eu i-am auzit vorbind, ținindu-mă ascuns din dosul ușii.

Slugile au adeverit că au văzut pe hatmanul Arbure.

Armașul raportă lui vodă rezultatul cercetării și primi porunca de a întemnița pe Arbure și de a trimite douăzeci armășei în goană după postelnic, zece pe drumul Ardealului și alți zece pe drumul Poloniei.

Era cel puțin patru ore trecute de la fuga lui șarpe.

Armășeii l-au căutat în dreapta și-n stânga, dar i s-a pierdut urma.

A doua zi a venit la domnitor vești noi despre

năvălirea curândă a tătarilor în părțile Fălciului. Ștefan era acum prea bătrân și prea slăbănog pentru ca să mai poată mânui sabia. După o lungă răzgândire și nedomerire, el porunci armașului să scoată din popreală și să aducă la palat pe Arbure, atunci cel mai vestit din toți hatmanii Moldovei.

— Te vei fi supărat pe mine, jupâne hatmane, și ai dreptate, începu domnul, făcând lui Arbure semn ca să șază.

— Ba nu m-am supărat pe măria-ta, stapâne: m-am supărat pe veneticul, care prin vrăjiturele lui ți-a fermecat judecata măriei-tale, răspunse cu îndrăzneală Arbure, dar fără a se pune jos.

— Lasă, te liniștește, căci am poruncit să-l dea afară peste hotare, zise vodă, făcându-se că n-a înțeles amara ironie a hatmanului. Așadar, Arbure, fie pace între noi, și să ne iertăm unul altuia, pentru ca să ne ierte apoi și Sânta Treime.

— Amin!

— Acum, du-te de te odihnește, și te vom chema după aceea la slujba domniei-noastre.

Hatmanul sărută mâna ce vodă îi întinse cu prietenie și ieși din palat, zicând în sine: "Vulpe bătrână!"

Tot atunci stăpânul, rămas singur, zâmbi fi zise în gâadul său: "Proastă-i lumea!"

În curtea palatului un arcaș aduse înaintea hatmanului un săcui, care-l căuta de vro câteva ceasuri.

Săcuiul îi-dete în mână următoarea scrisoare de la postelnicul șarpe:

"Frate mai mare și ca și un părinte, jupân hatmane! Scăpat-am cu zile în țara Săcuiască și mă aflu sănătos în casa grofului Andraș. Pană ce va trece urgia măriei-sale lui vodă, nu te îndura de a mă înștiința despre starea lucrurilor pre acolo. Iarăși să aibi în milostiva ta grijă căsuța mea, pre biet nepotul meu Luca și pre nevinovatul copil ce l-am întors din calea hoției..."

Capitolul IV

în care apar pe scenă trei doftori: un italian, o babă și un copil de unde rezultă că medicina a prosperat totdeauna la români.

Luca cu care am făcut cunoștință la începutul acestei istorii, era nepot de frate al postelnicului șarpe.

Tată-său, părcălab al Cetății-Albe, fu ucis pe murii fortăreței, apărând-o contra turcilor. Mumă-sa și două surori căzute în robia tătărească, pieriră fără veste. Luca a scăpat, fiindcă din întâmplare se afla atunci în Suceava la moșu-său.

După obiceiul acelei epoce, de la doisprezece sau treisprezece ani în sus, fiul de boier român, pentru a ajunge însuși boier, devenea ostaș. în războaiele contra turcilor, tătarilor, leșilor, mai cu seamă în sângeroasa bătălie de la Cosmin, tânărul Luca atrase asupră-și privirile chiar din partea celor mai vitezi, nu atât prin o furie războinică pe cât prin un sânge rece mai presus de natura omenească.

A ședea lângă vatră sau a sta în fața dușmanului îi era totuna. El căpăta rane cu aceeași nepăsare cu care bea un pahar cu apă.

Niciodată ninieni nu l-a văzut nici râzând, nici plângând; niciodată vocea lui nu-și schimba tonul obicinuit; niciodată pașii lui nu erau mai pripiți sau mai înceți. Luca nu știa multă carte, dar avea multă minte. Deprinderea de a cumpăni fiecare mișcare, de a cântări fiecare cuvânt, de a desfira fiecare faptă îl înzestra în gradul cel mai înalt cu cunoștința vieții. El vorbea bine, dar niciodată de prisos, însuși postelnicul, cu toată finețа sa, de multe ori recurgea la sfaturile nepotului și recunoștea bunătatea lor.

Luca nu pricepea ce este dragoste sau ură. El nu

ura pe turci sau pe tătari, deși lor le datorea stingerea neamului său. El nu iubea pe postelnic, măcar că acesta era unica sa rudă și unicul său protector. El nu ura și nu iubea pe nimeni; dar în privința tuturor își împlinea ceea ce i se părea lui a fi o datorie a sa. Se bătea ca un leu cu turcii și tătarii, socotea și apăra ca un fiu pe postelnic...

Luca era nalt, subțire, cu picioare și mâni de o lungime disproporționată; avea o pieliță foarte albă, ochi albaștri și somnoroși, păr galben, un nas tras; în fine, o figură mai mult olandeză, ceea ce nu este de mirare, căci românii nu se deosebeau niciodată, ca celelalte popoare, prin vreun tip propriu al lor. Ca regnul vegetal al țărilor noastre, ca temperatura cea nestatornică ce ne bântuie când cu frigul norvegian, când cu arșițele Egiptului, fiii Daciei lui Traian poartă pe fețele lor tiparul tuturor climelor.

Și nu știau ce să facă, cum să înceapă măcar. După fuga postelnicului din țară, mai mare peste casă a rămas cunoscutul nostru din Codrul Cosminului, gramaticul Morgu, poreclit Hârea, fecior al unui boier muntenesc care pribegise în Moldova din cauza cruzimilor lui țepeș-vodă și muri aici, lăsând pe fiul său sub ocrotirea postelnicului șarpe. Iorgu iubea foarte mult pe Luca și cu tristeță se scărpina la cap, gândindu-se la suferințele lui și întrebându-se pe sine însuși: „Ce-i de făcut?“

— Să aducem pe mătușa Despa, îi zise vânătorul Focșa.

— Dar nu știi tu că mătușa Despa e o muiere și ea? răspunse Iorgu, apăsând asupra cuvântului muiere.

—Te temi de mânia boierului? Parcă jupânul postelnic o să știe!

— Poate să afle...

— Vorbă să fie! ș-apoi dacă nu va vindeca mătușa Despa, atunci nici Dracul nu va mai putea să vindece, iartă-mă, Doamne!

— Fie și așa! Ad-o dară aici pe mătușa Despa.
—O aduc îndată, dar să știi că ea nu primește bani mâi nainte de a vindeca cu desăvârșire.
— Numai caută să nu ajungă cumva la știrea postelnicului.
Mătușa Despa a cercetat starea lui Luca, a cerut să i se aducă apă nenceputǎ și stropi rana de trei ori, cântând următoarea invocație, râmasă de la strămoșii noștri romani, și pe care nu știu dacă ea singură o înțelegea:
"Sator
Arepo
Tenet
Opera
Rotas"
După aceea udă în apă un petec de pânză curată și-l legă la rană, incredințând că bolnavul se va însănătoși în nouă zile, repetându-se de câte șase ori pe zi operațiunea spălatului runei cu apă nenceputǎ și descântată.
Dar numai două zile a urmat Luca cu leacul mătușei Despei. La a treia zi veni hatmanul Arbure, îndemnat prin scrisoarea pribeagului postelnic, și, aflând despre boala nepotului prietenului său, aduse cu sine pe doftorul Geromino.
Medicul italian dezlegă rana lui Luca și o văzu pe jumătate tămăduită.
— Cine l-a căutat? întrebă el pe Iorgu.
— Apoi de, cine să-l fi căutat! adusei pe mătușa Despa...
Auzind acest nume, doftorul, aruncă pe masă bereta sa te catifea neagră și nu putu a nu rosti printre dinți un: „Carpo di Bacco“
— Și ce a făcut mătușa voastră?
— Descânta și uda rana cu apă rece.
— Blăstemată! procletă! Poftim, mă rog, ce fel de duh descânta și uda!
— Cu toate astea, vezi că leacul a ajutat mult; rana s-a închis... clipă la copilul găsit Mihu.

Introdus în casa postelnicului, el alătură mai nainte de toate îndemânările noii sale locuințe cu golitatea vieții hoțești; își aduse aminte grosimea cămășuței sale țărănești cu scumpul dolmănaș ce-i luă Iorgu de la Liovean, precum se numeau comercianții din Lemierg așezați în Suceava alătură ghionturile și bătăile ce căpăta de la hoți, cu socotința ce-i arătau acum toate slugele, numindu-l „cocon“; și toate aceste alăturări l-au mângâiat pe dată chiar de moartea părintelui său.

Uitându-se apoi în giur, Mihu văzu că, afară de el, postelnicul mai avea alți doi copii de suflet mai vechi și, firește, mai iubiți, pe Luca și pe Iorgu; și băiatul pricepu că dragostea lui șarpe pentru dânsul ar fi mai mare, de n-ar fi ceilalți doi părtași, pe cari a și început a-i urî.

Văzând pe Luca bolnav și zăcând fără mișcare, Mihu își zise: „încai acesta de ar muri, deocamdată!“

Invidia e unul din acele simțiminte cari se nasc și se devoltă în om mai nainte de toate.

Biblia, totdauna sublimă în alegoriele sale, rerpezintă invidia iscându-se între cei dintăi doi copii de pe fața pământului: Cain și Abel. Nemic mai adevărat!

Mihu a fost față când doftorul se rosti asupra netrebniciei descântecelor babei, și el resimți bucurie. Mihu a fost față când doftorul promise a aduce leacuri cumsecade, și el se întrista.

— Bădiță Iorgule — zise deodată copilul cătră gramaticul postelnicului, aruncând mingea în sus —oare piperul strică la o rană sau nu?

— Cum să nu strice, nebunule, de vreme ce arde? Nu degeaba muntenii îi zic ardei!

— Cine sunt muntenii?

— Niște români ce ascultă de o altă domnie.

— Vrea să zică, piperul arde ranele? Firește.

Peste câtva timp, doftorul aduse un borcănaș cu o unsoare de culoare trandafirie, zicând lui Iorgu să ungă rana la noapte și să lase așa pană la a doua

zi, când se va vedea ce va mai fi de făcut.
Iorgu puse borcănașul pe o masă lângă patul lui Luca.
— Aceasta-i unsoarea pentru rana bădiței Luca? întrebă Mihu.
— Dară, răspunse Iorgu.
Leacul a înzecit durerile bietului Luca. Rănitul se zbuciumă toată noaptea. Când doftorul veni dimineața, el se miră și se sperie singur de o așa neprevăzută lucrare a unei unsori menite a liniști și adormi suferința; dar, dezlegând rana, văzu că doftoria cuprindea acum în sine niște atome negre, ce i s-au părut a avea o mare asemănare cu piperul și cari nu făcea de loc parte din rețeta primitivă, prescrisă după preceptele lui Galien.
Iorgu, aducându-și aminte de întrebările ce i le-a fost adresat Mihu, a înțeles pe dată cine era vinovatul.
— Schimbă doftoria, meștere doftore, și te asigur că voi priveghea astfel ca nimeni să nu se mai amestece în această treabă.
Doftorul se uită în ochii lui Iorgu cu un aer de măreață profunditate și-i zise cu un ton misterios:
—Așa că sunt drăcii d-ale babei Despei?

Capitolul V

Prin care se probează că politica cea mare este un lucru foarte copilăresc.

S-au strecurat vro două săptămâni de la scena tragicomică descrisă în capitolul precedinte. Doftorul venea în toate zilele, Iorgu schimba unsoarea cu însăși mâna sa, lui Mihu îi era oprit de a pune piciorul în odaia bolnavului, și astfel Luca a început cu încetul a se îndrepta, aiurarea a trecut, și din când în când el se încerca a umbla rezemându-se pe cârje.

Prima întrebare ieșită din gura rănitului a fost:

— Unde este postelnicul?

Din întâmplare, ucigașul său nu se știe cine va fi, ferească-ne Dumnezeu; dacă însă va fi omorât cu precugetare, ucigaș al lui nu va putea fi decât Mihu".

Ajuns la această sigură încheiare, Luca rupse duozilnica sa tăcere și întrebă a treia zi pe Iorgu despre purtarea copilului găsit, de când intrase în casa postelnicului. Iorgu i-a înșirat toate, iar mai cu seamă cum, pârând pe Arbure, Mihu pricinui întemnițarea bătrânului hatman, și cum apoi amestecă piper în unsoarea adusă de doftor. Murmura Luca în urma acestor observațiuni, și iarăși se gândea, și iarăși observa, și iarăși murmura.

Dar pe cât Luca îl studia pe Mihu, pe atâta și Mihu îl studia pe Luca. Copilul înțelegea de minune că bădița nu-l are la stomah, și se hotărî a preveni lovitura, cu atât mai vârtos că ura sa pentru stegar deveni și mai înverșunată de când nu i s-a nemerit stratagema cu piperul: dușmănia crește prin neizbândă.

Iorgu lăudase în mai multe dăți neobicinuitele daruri ale mătușii Despei, care avea puterea, zicea

grămăticul, de a schimba oameni în lupi, de a opri vântul, de a aduce ploaie sau seceta și chiar de a pogorî luna pe pământ.

Mihu se preface bolnav.

—Ce te doare? îl întrebă Iorgu.

— Îmi arde inima...

— Numai atâta

— Îmi tremură tot trupul...

— Și mai?... Culcă-te și ți-o trece.

— Ba îndură-te bădiță Iorgule, trimite după mătușa Despa.

Iorgu întrebă pe Luca.

—Trimite după babă; ce mare lucru?!

— Dar ce va zice boierul afând că o muiere a intrat în curtea sa de două ori?

— Moșul nu este aici, și femeile îl supără numai atunci când le vede sau când se poate întâmpla ca să le vază,

—Ai dreptate! mie asta nu mi-a venit în cap... Dar mătușa Despa răspunse la chemare că a fost despreţuită în casa postelnicului pentru hatârul unui afuirist de neamț și că cinstea nu-i iartă de a se mai face încă o dată de râsul lumii.

— Atunci trimite-mă la ea acasă, bădiță Iorgule, șopti Mihu, prefăcându-se că abia mai poate vorbi de durere.

Iorgu chemă pe vânătorul Focșa și-i porunci să ia în brațe pe copil și să-l ducă acasă la mătușa Despa.

Căsuța bătrânei fermecătoare se înălța pe o movilă singuratecă, la ale cărei poale curgeau cu freamăt-monoton undele apei Suceava. în loc de gard, o încungiura din toate părțile o cunună de plopi, ca o ceată de uriași supuși la poruncele misterioasei babe. Edificiul, zidit de vălătuci și neboit, era așezat, ca o moară de vânt, pe două bârne groase și lungi. Acoperemântul casei nu se vedea de loc, ori pentru că era oblu, sau pentru că lipsea de tot, ceea ce ni se pare a fi mai probabil.

Poporul credea că înăntrul movilei s-ar fi aflând

cămări tainice, în cari mătușa Despa păstra odoare neprețuite și unde făcea cumplitele sale farmece; dar unul mai cutezător, care s-a fost bizuit a pătrunde în acea groaznică peșteră, s-a înecat în Suceava, ba încă tocmai la mal, încât s-a tăiat oricui pofta de a se gândi măcar să urmeze nenorocitei încercări.

Trei pisice negre se jucau prin odaie.

Mătușa Despa ședea lângă o fereastră deschisă, fără gratii, și împletea la ciorapi, aruncând din când în când câte o cătătură dasupra tulburelor ape ale Sucevei. Ea purta un zăbun de tebencă verde, un fel de stofă ce se fabrica pe atunci în Flandra și era foarte căutată în orientul Europei— și avu capul descoperit, căci, precum am mai spus, era fecioară și ținea mult la simptomele exterioare ale virginității sale.

— Bine ai venit! zise mătușa Despa, văzându-l pe Focșa. Cu ce te-a adus Dumnezeu?

— Bine te-am găsit, mătușo Despo! Mai întâi, am venit să-ți mai mulțumesc o dată pentru... știi pentru ce!

— Vrea să zică, ea te iubește acuma?

— E nebună după mine, mătușo.

— Mă bucur.

— Bunătatea d-tale. Alta, am venit să te rog să vezi pe copilul ăsta bolnav...

— Așa se poate; dar că eu, tocmai eu să mai calc vreodată pragul postelnicului, ferească-mă Dumnezeu! că doară nu sunt de râsul nemților!

— Apoi ce s-a întâmplat nu se mai poate întoarce, mătușico.

— Știu, știu bine că vă căiți acuma, dar lasă!... Ce boala are băiețelul?

— Parcă mi se sfâșie trupul, răspunse Mihu, ținându-se cu amândouă mânile de mijloc.

— Atunci lasă-l aici la mine până mâine, vere Focșo.

— Nu te temi să rămâi singur? întrebă vânătorul pe Mihu.

— D-apoi de ce să mă tem? răspunse copilul cu mândrie.

— Așa vine vorba, Mihule..

— Eu nu mă tem de nimic... dar mă doare!

— Voinic băiat și-a găsit postelnicul! zise zâmbind mătușa Despa.

— Voinic și încă prea voinic! Nu știu ce mai are și jupânul postelnic de-i gata să culeagă toți copiii din drum, măcar că nu-i plac muierile!... Așadar, îți sărut mânile, mătușico și voi trece mâine dimineața.

— Cale bună, vere!

Ieșind Focșa, mătușa Despa trecu în cămăruța de alături, aduse o unsoare cenușie, despuie pe băiat de haine, îl lungi pe masă și se apucă a-i freca încheiturile oaselor, buiguind din gură următoarea galimatie în versuri;

Purces-a omul mare
Pe drumul mare
Cu toporul mare
La pădurea din pământ.
Nimeni nu l-a văzut,
Nimeni nu l-a auzit,
Numai Maica preacurată
Înaintea-i a ieșit și l-a întrebat:
— Unde te duci?
La pădurea mare.
— Nu te du la pădurea mare,
Ci te du la Mihu,
Să-i tai toate durerile,
Din cap, din dinți, din măsele,
Din nas, din ochi, din urechi,
Din fălci, din barbă, din frunte,
Din mâni, din mijloc, din picioare
Și din tot locul,
Să rămână Mihu curat,
Luminat, făr’ de dureri,
Cum maică-sa l-a născut...

Băiatul răbda operațiunea, silindu-se în căpușorul său a născoci modul cum să declare în

fine doftoroaiei adevărat-i dorință; dar mătușa Despa îl freca și-l întindea cu atâta virtute, încât Mihu își simți toate oasele sfărâmate și începu a țipa:

— Lasă, mătușico, că nu mă doare!

— Așa degrab?

— Apoi nu mă durea nici mai nainte .

Aceste cuvinte avură asupra mătușii Despei o putere electrică. Copilul își bătu joc de meșteșugul ei. înfuriată, ea îl apucă de păr, îl ridică în sus de pe masă și apoi, punându-l drept pe picioare, îl întrebă tremurând de mânie:

— Cum ai spus, pușchiule? Nu te durea nici mai nainte? de ce dar veniși la mine?

— Nu te supăra, mătușico! ascultă cuvintele mele...

— Spune, spune! Așa că te-a învățat doftorul neamț de la curtea domnească?

— Ba nu, mătușico!

— Ba așa, blăstematule!

— Să vezi singură... bădița Luca...

— Ei bine! ce face bădița Luca?

—Vrea să mă omoare, știu bine că vrea să mă omoare, căci a văzut că mă iubește jupânul, și se teme ca nu cumva să-mi lase mie toată averea; de aceea vrea să mă omoare; l-am auzit șoptind cu bădița Iorgu să mă omoare, și cu doftorul neamț...

— Și cu doftorul, neamț?

— Da, și cu doftorul neamț, l-am auzit șoptind să mă omoare; așadar, m-am făcut bolnav, ca să te poci vedea pe d-ta și să te rog...

— Ce vrei de la mine?

— Mai bine eu să omor pe bădița Luca decât să mă omoare el pe mine.

— Și cum să-l omori?

— Dacă me-i ajuta d-ta...

— Eu? cu ce să-ți ajut?

— Să-mi dai ceva ca să-i pun în mâncare...

— Vrei să-l otrăvești?

— Așa se zice? a otrăvi?

Mătușa Despa s-a înfricoșat de finețea scelerată a copilului.

— Bine, băiete: eu ți-oi da otravă, zise ea după un minut de răzgândire și, ieșind în cunoscuta cămăruță, adusă o sticlă plină de ceva incolor. Iată, pune aceasta în paharul lui Luca ca să bea cu apă.

— Și în apă n-are să se cunoască?

— De fel.

Mătușa Despa îmbrăcă și reconduse pe Mihu la casa postelnicului; povesti lui Luca tot ce se întâmplase și-l asigură totodată că

așa-numita otravă ce o dede băiatului nu este decât apă de izvor fără nici un amestec.

— Vezi, dragul meu, vezi! Voi vă încredeți în afurisitul de neamț; dar neamțul oare va face pentru voi una ca asta?

Luca concedie pe mătușa Despa, dându-i douăzeci de groși, un bacșiș foarte generos pentru acea epocă, și zicându-i că nu toți nemții sunt răi; apoi chemă pe Mihu.

— Spune să-mi aducă un pahar cu apă rece.

Mihu se răpezi afară cu iuțeala veveriței și într-o clipă reveni singur cu un pahar plin cu apă.

— Bea tu pană la jumătate, și apoi rămășița o voi bea eu zise Luca, uitându-se țintă în ochii copilului.

— Să beau eu? răspunse Mihu, făcându-se roșu ca dolmănașul său.

— Da; să bei tu; de ce nu?

— De ce nu! O să beau, măcar că nu mi-e sete, răspunse Mihu, sforțându-se a-și ascunde turburarea. Luă paharul din mâna lui Luca, îl apropie de buze și... îl scăpă jos cu o așa dibăcie, încât oricine ar fi jurat că a căzut din întâmplare.

Capitolul VI

în care se aruncă o vie lumină asupra adevăratului înțeles al institutelor lui Justinian.

— E ciudat, foarte ciudat! zicea părintele chir-popa Sofronie, încrucișând mânile pe piept cu aerul unui mucenic.

— Învață-mă, ce să fac? Ce mă sfătuiești, sfinția-ta? întreba cu tristețe Luca. Precum însuți te-ai încredințat, nu mai poate fi nici o îndoială despre apucăturele diavolești ale acestui băiat, care se pare a fi născut numai pentru omoruri și faceri de rele. ți-am spus cum trădase pe hatman, cum îmi întărâtase rana, cum se bizui a mă otrăvi... ei bine?

Părintele Sofronie asculta tânguirile lui Luca clătinând din cap în dreapta și-n stânga, ca și când ar fi fost cufundat în răzgândiri foarte adânci.

— Nu cumva să-l ucidem, pentru ca să scăpăm lumea de acest strigoi, care o să sugă sângele aproapelui său?, zise Luca după o pauză.

— Păcat! păcat de moarte! strigă părintele Sofronie, rădicând ochii în sus ca sfinții de pe icoane.

Să-i îndreptăm năravul prin bătăi? prin cazne?

— Nu se va îndrepta, fiule nu se va îndrepta! Lupu schimbă părul, dar năravul ba.

— Ce-i dară de făcut?

Pentru ca să putem înțelege sfatul ce va ieși din gura lui chir-popa Sofronie, trebuie să cunoaștem mai întâi caracterul acestui nou personagiu al istoriei noastre.

O oacheșă italiancă, fiia unui nobil sărac și fudul, înnebuni pe Sperea. Băiatul era frumos și străin: două mari merite to ochii unei femei. Intriga se începu prin serenade și se sfârși prin cursă. Tatăl fetei cerea ca moldoveanul să se facă

catolic și să se cunune. Studentul n-a primit nici una, nici alta: a se lepăda de ortodoxie era a pierde... sufletul?... nu, ci averea părintească; a se cununa era a nu câstiga nimic în cazul cel mai bun; așadară, el fugi din Padova și se întoarse în Moldova.

Vornicul Gangur, bătrân de vro optzeci de ani, locuia în Bârlad. Sperea sosi îmbrăcat după moda occidentală cea mai nouă: o beretă cu pene, un spențeraș strâmt, o manteluță scurtă, gulerul cămășii îmflat și drapat, nădragi trași pe piele ca și când n-ar fi etc. Când junele intră în odaia, tătâne-său, vornicul voia să se scoale din jeț, dar vai! lovirea apoplexiei îl pironi mort cu gura deschisă.

Toată țara credea că vornicul Gangur a murit de bucuria de a revedea pe unicul său fiu, numai bârlădenii încredințau că pricina morții sale au fost hainele cele nemțești ale junelui Sperea, lucru nepilduit până atunci în cinstitul și creștinescul oraș al Bârladului.

Oricum să fie, junele Gangur rămase acuma stăpân nemărginit al unei averi colosale. Dar banii nu îndestulau pe viermele măririi, ce-i rodea sufletul. El știa că a fi boier fie cât de mare, logofăt sau hatman, nu este încă a fi ceva, căci tronul singur era pe atunci tot, iar față cu tronul, aproape pe aceeași linie, figura... mitropolitul. "Mitropolit, mitropolit cu orice preț!" și-a zis dară tânărul Gangur.

Ei bine! el dăruiește toate moșiele sale monastirii de la Tazlău, și fostul jurist de la Cracovia, fostul amant din Padova, abia în vrâsta de douăzeci și cinci de ani, se preface în "chir-popa Sofronie". "Chir-popă" se zicea atunci despre toți membrii clerului fără deosebire, fie laici, fie seculari.

În scurt timp, junele monah izbuti să dobândească admirațiunea părinților tazloveni prin două mijloace: executând toate greutățile vieții monastice cu cea mai mare sfințenie, întocmai

după tipicul Sântului Vasilie; al doilea, fiind totdeauna cel întâi gata — el, boier mare și cărturar de prin țări străine... a ajuta și a învăța pe frați, pe săraci, pe neputincioși.

chir-popa Sofronie a descris cu amănunte propria sa persoană, și fiindcă nu putea să-și spună cugetul pe față, el a încheiat zicând: „Așa-dară, vă sfătuiesc a alege pe preacuviosul părinte Natanail". Părintele Natanail era un bătrân cu un picior în mormânt, nu știa nici o limbă străină, nu ieșise niciodată din hotarele Moldovei, era un fiu de opincar; în fine, nu poseda nici una din condițiunile egumenale cerute în strălucitul cuvânt al chir-popii Sofronie.

Călugării s-au uitat unul la altul și... au aclamat de stareț, pe sărmanul Natanail.

Părintele Sofronie pierdu răbdarea, uită ipocrizia, călcă cuviința și strigă în gura mare: „Sunteți niște proști!"

După o asemenea comică demascare, eroul nostru s-a retras la un metoc tazlovean din Suceava.

După mai multe strângeri din umeri, chir-popa Sofronie aținti pe Luca și-i zise cu o voce misterioasă:

— Știi ce să facem?

— Aștept ca sfinția-ta să mă pui la cale.

— Mai nainte de toate, trebui să nu ne abatem niciodată de la legile dumnezeiești și de la legile omenești. Ei bine, fiule, pravila împărătească a preaevlaviosului împărat Justinian zice că dreptatea este τό οἰχεϊου δίχαιου έχαστφ υέμειυ.

— Eu nu știu grecește, părinte.

— Aceste cuvinte se tălmăcesc pe românește așa: să dai fiecui ce este al lui.

— Prea bine; dar nu înțeleg ce legătura poate fi între pravila împărătească și copilul Mihu?

— Ia gândește-te bine.

— Ba te rog, părinte, să-mi lămurești priceperea, căci știi că eu n-am învățat multă carte.

Chir-popa Sofronie s-a sculat, a făcut câțiva pași prin odaie și se reașeză în fața lui Luca,

— Ascultă dară, fiule. Ai auzit că pravila împărătească sună curat: să dai fiecui ce este al lui. Bagă seama: ce este al lui. însă spune-mi, ce este și poate fi al unui copil adus din codru? Vezi bine, al lui este codrul. Vrea să zică, înțelesul pravilei, în împregiurarea de față, se răstălmăcește așa: dreptatea este de a da lui Mihu ce e al lui, adică de a-i da codrul.

— De a-i da codrul?

— Firește. Postelnicul, aducându-l din codru și hărăzindu-i o locuință în acest palat, voia să-i dea mai mult decât ce avusese, căci un palat e mai mult decât un codru. Băiatul s-a arătat nevrednic de a se bucura de un așa prisos, după vorba Sântei evanghelie: „Nu vărsareți mărgăritarele voastre înaintea porcilor, să nu le calce cumva sub picioarele lor și întorcându-se să nu vă rumpă pre voi“.

A-i ridica viața pentru o asemenea vină e nedrept, fiindcă moartea îl va lipsi nu numai de palat, ci chiar de codru, adică de ceea ce avusese mai nainte. Dreptatea ne iartă ca să luăm prisosul, de care nu știu a se face vrednic și prin care poate să ne va-teme pe noi înșine; dreptatea însă nu ne iartă de a-l dezbrăca și de ce a fost al lui. Mă pricepi, fiule?

— Cu încetul, încep a mă dumeri, părinte.

— Mai pe scurt grăind, trimite-l în codru și lasă-l acolo, căci așa se rostește în înțelepciunea sa cea mare pravila împărătească:

τό οίχειογ δίηαιογ έχάδτφ γέμειγ.

— Dar în codru copilul va muri de foame, părinte.

— Dumnezeu nu lasă nici pre pasările cerului, zice Sânta Scriptură.

Rămas singur, Luca s-a gândit foarte mult, după obiceiul său, asupra teoriei lui chir-popa Sofronie, și, măcar că judecata cea sănătoasă îl făcea să

ghicească că este o sofismă, pe de altă parte, stegarul trebuia să recunoască ca nu are alt mijloc mai potrivit de a scăpa de periculosul copil.

— Iorgule! zise el către gramatic, încalecă ia pe Mihu cu tine, du-l în Codrul Cosminului și lasă-l acolo.

— Dar ce o să zică postelnicul?

— Lasă pe mine, să-i răspund eu; acest copil nu mai poate rămânea la noi.

— Și să-l duc tocmai în Codrul Cosminului?

— De acolo l-am luat.

— Dar drumul e lung, primejdios, mai cu seamă pentru cineva singur... Oare nu e totuna orișicare codru?

— Crezi să fie totuna?

— Să-l duc, bunăoară, într un codru de lângă Suceava; să fie numai codru!

— Bine zici; să fie numai codru! Iorgu vroia să iasă.

— Mai așteaptă! îi strigă Luca. Să iei cu tine un burduf de brânză și două pâini albe... lasă băiatului... să nu moară de foame pană ce-l va găsi cineva.

Iorgu păși spre ușă.

— Mai stai încă; să-i lași și un urcior cu apă... sau nu! ba da! un urcior ceva mai mare.

— Ai sfârșit?

— Da.

Iorgu puse mâna pe broasca ușii.

— Mai este ceva, Iorgule... nu, nu; poți să pleci. Zicând astea, Luca ridică ochii spre icoană, făcu o cruce

Și șopti: "Iartă-mă, Doamne!" Apoi se puse a scri o epistolă către postelnic, încheind-o cu cuvintele: "Lucrat-am dupre povața prepodobrnicului(preabunului) chir-popa Sofronie."

Partea a II-a

Capitolul I

Care ar fi prea frumos în versuri lungi, ceea ce ne face a-l închina d-lni... Botnărescu

Ștefan cel Mare avea o singură fiie. Ea purta dulcele nume ilustu a reginei care adusese căderea Troiei, și al împărătesei care a răspândit asupra răsăritului mângâierea creștinătății, al Cosânzenei, ideal de frumusețe în basmele poporului-român... ea se numea „Elena“.

Soarele îi împleti cosițele din rupturile razelor sale, luna îi dărui albeața argintoasei sale lumine, seninul cerului se răsfrânse în azurul ochilor domniței. Trandafirii au uitat florile surorile, pentru a răsări pe a sa guriță. Privighetoarea îi dete melodioasa-i voce. Zefirul ce adie în serile de mai, îi împrumută aromatica-i suflare. Iar depărtatul cedru, înălțâdu-se pe culmile Libanului, se tânguia adesea către Sântul Dumnezeu: este cineva mai zvelt decât mine!

În 1482 muscalul trimise în Moldova, la curtea lui Ștefan cel Mare pe un sol numit Mihailo Plesceev, ca să-i spună din partea țarului următoarele vorbe:

— Tu ai o fiie, și eu am un fiu. Aflu că fiia ta e mândră și înțeleaptă; despre fiul meu pot zice cu fală, că nimeni nu-l întrece în putere. Popoarele noastre sunt de aceeași lege și rușii și moldovenii au primit Sânta Cruce din mânile apostolului Andrei. și noi și voi scriem deopotrivă cu buchiile lui Chirilă. Dușmani ai tăi sunt: craiul leșilor și hanul Crâmului; tot dânșii, îmi sunt dușmani și mie; de vom fi uniți, îi strivim sub picioare. Așadară, mână-n mână să-i cununăm pe copiii noștri.

Mult iubea Ștefan-vodă pe drăgălașa sa fiie; o iubea cu acea iubire cu care plutitorul, crescut și

înălbit în lupte cu furtunele mării, întâmpină o zi liniștită în adăpostul schelei. Dar și mai mult iubea Ștefan-vodă frumoasa Moldovă!... El uită toate și răspunse solului moscovit:

—Iată Elena mea, ia-o!

A greșit eroul Moldovei, însă a greșit pentru că-și iubea țara mai pe sus de toate, și greșelele născute din iubirea țărei le iartă Dumnezeu în cer, trebui să le ierte și oamenii pe pământ.

La plecare, Ștefan cel Mare binecuvântează pe fiia sa și-i zise, dându-i o carte scrisă pe pergamenă cu slove de aur:

— Ia, Eleno, acest letopiseț, în care sunt spuse vitejeștii fapte ale țării tale; citește-l în orice parte a lumii te va arunca oarba soartă; citeste-l și adu-ți aminte că ești romăncă!

Letopisețul se începea cu aceste cuvinte: „Românii își trag vița din râmlenii cei vechi, iar cine au fost râmlenii cei vechi, o știe lumea...“.

Frageda Elenă sărută mâna bătrânului tată; ochii domniței n-au lăcrimat atunci, dar i-a lăcrimat vocea, când zise:

— Mă supun voiei tale!

Și a plecat......

Țarul avea o a doua femeie, greaca Sofia Paleologina, și un fiu din prima căsătorie, Ion cel Tânăr, moștenitor al tronului și acum bărbat al domniței Elena.

Sofia născu țarului un fiu numit Vasilie; Elena născu moștenitorului tronului un fiu numit Dimitrie;

În scurt după aceea moare junele Ion și, bun sau rău, oricum va fi fost el, fiia lui Ștefan-vodă rămâne văduvă, azvârlită singură într-o țară străină...!

Moartea lui Ion cel Tânăr a deșteptat întrebarea: cine să fie moștenitor al tronului? copilul Sofiei sau copilul Elenei? Vasilie sau Dimitrie? fiul sau nepotul țarului?

O soacră greacă și o noră romăncă au dezbinat

deodată toată lumea muscălească în două tabere: cei mai mulți și cei mai buni țineau pentru drepturile Elenei, care știa să placă muscalilor, vorbindu-le în limba lor și încungiurindu-se totdeauna de pământeni; vreo câțiva însă, o mică ceată, apărau drepturile Sofiei, care era puțin iubită, depărtându-se de societatea muscalilor și ținind la curte o mulțime de greci venetici.

Pe când unii ziceau: Dimitrie, ca fiu al lui Ion cel Tânăr, posedă de la tată-său însușirea de moștenitor al tronului; alții strigau: un fecior e mai mult decât un nepot al țarului.

Este cumplit când se luptă bărbații; când puterea respinge puterea, când cuvântul răspunde la cuvânt, când francheța se ia de păr cu franeheța; dar de trei ori mai cumplită este lupta femeilor, o luptă în care slăbiciunea se zbuciumă a învinge slăbiciunea, ascunzând acul veninului în taina tăcerii sau înfășurându-l în vorbe de miere și în finețа zâmbetului.

Venise atunci la Moscova un evreu din Polonia numit Scaria.

El lăuda legea lui Moise, defăima evangeliul, tăgăduia nemurirea sufletului, respingea Sântele icoane, învăța a citi în cartea cabalistică faptele viitorului.

Mulți boieri și mulți popi îmbrățișară în secret teoria jidovului, care vorbea frumos și știa să dea greutate frumoaselor sale vorbe.

Sofia se folosi de scandalul evreismului și șopti țarului, desmerdându-l sub vălul nopții, când credea că va fi mai ascultată:

— Stăpâne! noru-ta s-a aruncat în eresul spurcatului Scaria.

Apoi ea învață pe greci să răspândească în popor că văduva lui Ion cel Tânăr, fiia lui Ștefan cel Mare; se făcea evreică.

Elena plângea și tremura. îngenuncheată înaintea icoanei ce-și adusese din Moldova, domnița cu focul inocinței se ruga născătoarei de

Dumnezeu în sonora limbă romàna. Cerul ascultă ruga. Fiul grecei, ambițiosul, Vasilie, perdu răbdarea, de a mai adăsta pană ce țarului îi va veni gustul de a alege în fine între el și Dimitrie, fiul româncei. Pe de o parte Sofia, aduna la sine în toate nopțile o mulțime de babe vrăjitoaie pentra a face farmece contra dușmanilor; pe de alta, vreo câțiva boieri îndemnară pe Vasilie a da otravă lui Dimitrie și a se răscula împotriva țarului.

Strașnicul Ion III află uneltirile muierii și ale fiului său pe conjurații boieri îi decapitează, le taie mâinile și picioarele, îi aruncă prin temnițe și groape; pe fermecătorese le îneacă; Sofiei îi poruncește de a nu mai apare înaintea ochilor săi; pe Vasilie îl pune sub strajă. Elena triumfă dăruindu-i o prețioasă cruce cu lanț de aur și un brâu presărat cu petre scumpe.

Acea zi, frumoasă-pentru gloria sângelui român, se întâmplă în 4 februariu 1498;

Când știrea ajunse la Ștefan-vodă, el făcu o vânătoare domnească pentru bucuria boierilor și porunci a se da poporului vin domnesc ca să se veselească.

Dar nu dormea vicleana greacă, ci ca tigrul care, pitulat în vânzătoarea umbră a tufelor, cu ghiarele pe jumătate ieșite, cu ochii aprinși de setea sângelui. cu gura gata a sfâșia, ochește căprioara fără știre și apoi se aruncă... așa Sofia o pândea pe Elena.

N-a trecut un an deplin, și iată că Sofia cu fiul său recâștigară nestatornica milă a țarului; au mai trecut la mijloc ceva ca doi ani, și iată că Elena cu sărmanul Dimitrie s-au văzut întemnițați sub cea mai aspră priveghiare.

Niciodată nimeni n-a știut să spună care a fost vina nenorocitei odrasle a lui Ștefan cel Mare.

În 1502 țarul zise solilor hanului tătăresc: "Am închis pe noru-mea și pe nepotul meu pentru că așa mi-a plăcut mie"...

Sofia triumfa.

În 1504 a venit vestea la Ștefan-vodă că fiia sa se stinge cu încetul, ca licurânda lumină a candelei, în neagra închisoare.

Bătrânul domn făcu o cruce, se ghâdi și zise: "Datoria firească a părinților este de a muri înainte de copii".

De atunci el nu s-a mai sculat din pat.

Capitolul II

Din care se vede cât de rău este de a repeta o singura frază de două ori.

Dacă vi s-ar fi întâmplat a trece pe stradele Sucevei în ziua de l iuli 1504, ați fi crezut că vă aflați în acea urbe fermecată din basm, unde prin răutatea Satanei împietriră până și corbii de pe arburi, până și apele din izvoare, până și bucatele de pe frigări, astfel că ochii în zadar căutau giur împregiur o suflare de ființă vie.

Și cu toate astea, Suceava, departe de a semăna cu Sodoma și Gomora, se deosebea prin o religiozitate așa de mare, încât număra în sânul său 400 de biserici și bisericuțe. De ce dară milostivul Dumnezeu a lipsit-o deodată de acea una sută mii de făpturi umane, cari cu câteva ore înainte împestrițau toate piețele, toate ulițele, toate unghiurile acestei mărețe capitale?

Dar nu! sucevenii n-au pierit; cel puțin n-a pierit unul din ei, căci-iată arătându-se la o răspântie și alergând în goana calului... cine? Cunoscutul nostru vânător Focșa, aprinsul admirator al mătușii Despei și în genere al tuturor minunilor pe fața pământului, care acuma, străbătând pustiitele strade ale Sucevei, avea el însuși aerul de a fi o minune.

De-l veți întreba: încotro fugi, vere Focșo? el nu va răspunde, el nu se va opri, el nu va întânapina la chestiunea d-voastre măcar prin o cătătură... El fuge, fuge, fuge, și numai din timp în timp își apasă pe ceafă, când cu dreapta, când cu stânga, cușma ce amenința la tot pasul a cădea, speriindu-se și ea de o fugă atât de furioasă. dentăi din dosul târnei, apoi, luându-se aceasta, ostașii se retrăgeau și reânoiau apărarea din dosul cetățuii; ba încă și după cuprinderea cetățuii era cu putință de a mai

rencepe lupta dinântrul palatului, zidit din piatră pătrată, cu turnulețe la flancuri, cu ușe ferecate și cu gratie de fier.

Aici, ca prin vărguța magică, spectacolul se schimbă cu desăvârșire. Nu numai străzille din giurul palatului sunt ticsite de oameni, bărbați, femei, tineri, bătrâni, copii, dar până și pe ziduri, pe porți, pe case, pe copaci nu vezi decâi mii de figure ticsite, de toate vârstele, de toate sexurile, de toate condițiunile, între cari puteți observa un singur punct de asemănare: ochii tuturora, fără deosebire, sunt ațintați asupra locuinței domnești.

Din înmiitele gure ale acestei uriașe gloate nu auziți o vorbă, un cuvânt, un son din care să puteți ghici cauza fenomenului, să aflați împregiurarea ce întrunise atâtea inime bătânde. în loc de fraze lămurite, ascultați numai un ciudat murmur, asemenea freamătului undelor, care nu lasă a recunoaște sunetul, fiecărui val în parte; ascultați o stranie bombănire, care în tot minutul crește sau scade în diapazon devine zgomotoasă, sau se pogoară la misterul șoaptei, și din care nu puteți înțelege nimic.

Vânătorul Focșa își făcu drum printre compactele șiruri ale poporului, adresând în dreapta și-n stânga laconica întrebare:

râzând.

legat la inelul de aur.

Să lăsăm gloatele și pe Focșa înaintea pânzei, să lăsăm pe bucepalul lui Arbure în curtea palatului și să intrăm o dată cu însuși hatmanul în dormitorul lui Ștefan cel Mare unde se va limpezi cauza subitei pustiiri a stradelor Sucevei, neobicinuita alergare a vânătorului și curioasa îmbulzire în jurul Dealului lui vodă.

Pe un pat de abanos fără ornamente, era culcat marele Ștefan, galben, slab, cu ochii înfundați și cari străluceau acum cu un foc mai învăpăiat ca razele unui soare ce apune înaintea patului sta în genuchi tânărul Bogdan-vodă, cu lata ascunsă în

mâni. La căpătâiul domnului ședea pe scaun mitropolitul Teoctist, bătrân gârbovit de ani, care purta de o jumătate de secol cârja păstoriei. Din dosul ierarhului stau în picioare vlădici și egumeni. Restul odăii era cuprins de fruntașii boierimii, către cari se aplică cuvintele cântecului poporan despre Ștefan-vodă:

Casa-i plină de boieri,
Viteji mari cu mari averi,
Hatmmani toți și vistieri!

Când ușierii au deschis ușa și au lăsat să intre hatmanul Arbure, Ștefan cel Mare se împărtășise deja din mânile mitropolitului și, așteptând cu răbdare și liniște momentul suprem cu o voce stinsă și tărăgănată, al cărei timbru avea ceva profetic, da fiului și supușilor săi povețe de domn și de părinte.

— Tu, fiule Bogdane, și voi, credincioșilor mei boieri și însoțitori, cari ați împărțit cu mine toate izbândele mele, iată-mă plătind datoria de obște a firi omenești.

Vâlfa trecutei vieți mi se pare acuma ca umbra ce se pierde cu apropiarea serii.

Moartea stă în ușă. S-a sfârșit pentru totdeauna călătoria omului muritor, târârea viermelui...

Dar nu mă sperie aceasta, căci știu bine că însăși ziua nașterii unui om este cel dentăi pas spre mormânt...

Ceea ce mă îngrijește, ceea ce-mi sfâșie cugetul este că vă amenință ghearele nemilostivului păgân, însetat de sânge creștinesc.

Prin armele și vicleniele sale, el înghiți cea mai mare parte a țării Ungurești, supuse cu puterea Crâmul, care nu cunoscuse pană atunci nici un stăpân străin, cuprinse Basarabia, înjugă pe munteni... Credeți, oare, că el va cruța sărmana Moldova, aceea care este ca o poartă a împărăției sale, aceea care a cutezat să-l despreţuiască și în a cării inimă a răzbătut el totuși, luându-ne Cetatea-Albă și Chilia? Unde va fi sprijinul vostru și

nădejdea voastră, când va suna ceasul de nevoie.

Ungurii s-au aruncat ei înșii în obedele păgânului. Nemții se ceartă ei între ei... Muscalii...

Aci vocea muribundului erou tremură ca o coardă ce se rumpe. El tăcu, închise ochii, un incarnat acoperi obrajii săi veștejiți, buzele-i se mișcau convulsiv, ca și când vorbeau cu o ființă nevăzută.

Boierii au înaintat spre patul domnului, crezând că și-a dat sufletul... dar Ștefan avu puterea de a învinge coșmarul ce-l amețise și, revenind în sine, urmă mai departe:

— Precum vedeți, fiule și fraților, nu este cine să va ajute când va fi sosit greul ispitei.

Așadară ascultați sfatul ce vă dă bătrânul vostru domn și părinte, cu care izbutirăți a birui atâtea mii de necazuri... Cercați a îmblânzi sălbateca fiară prin o supunere de bunăvoie: liniștita apă stinge urgia focului...

Cereți să va lase a vă cârmui după legile voastre, a trai cu obiceiurile voastre, a vorbi în limba voastră...

Cereți să nu se atingă de credințele și slobozeniile țării...

Cereți să vă apere împotriva dușmanilor voștri...

Pentru toate astea, plătiți-i o dare pe an, ajutați-l în războaiele lui...

Bar dacă, ferească Dumnezeu, păgânul nu va primi o așa tocmeală, dacă el va voi cumva să vă calce sfintele drepturi strămoșești, atunci...

Atunci mai bine să muriți cu sabia în mână decât să priviți robia Moldovei!...

Ștefan-vodă încetă, aruncă o cătătură asupra adunării și zise:

— Am vorbit de soarta țării; voi vorbi acum de păcătosul meu suflet...

— Vă rog, iubiților mei frați, de a mă ierta pentru nedreptățile ce le-ați suferit de la mine...

Ochii lui vodă s-au oprit asupra hatmanului Arbure.

— Apropie-te, hatmane... sunt greșit înaintea ta... Batrânul hatman se inundă în lacrimi, se aruncă în genunchi și, apucând mâna domnului, strigă sărutând-o:

— Iartă-mă pe mine, pe mine iartă-mă stăpâne!

— Ba să mă ierți tu pe mine, fratele meu.

— Dă-mi dară voie, măria-ta, dă-mi voie de a stărui, de a stărui ca să mă ierți nu numai pe mine, nu numai pe mine, stăpâne, nu numai pe mine, ci încă pe o altă credincioasa slugă a ta, foarte credincioasă slugă...

— Spune, Arbure...

— Știi, măria-ta, îți aduci aminte, măria-ta, de nenorocitul, de mult nenorocitul postelnic șarpe...

Vodă nu-l mai auzea: se părea adormit.

Capitolul III

Foarte încurcat, fiind foarte revoluționar...

Pentru a înțelege starea de lucruri în care Moldova fu aruncată deocamdată prin agonia lui Ștefan cel Mare, trebuie mai nainte de toate să limpezim chestiunea succesiunii domnilor după vechiul nostru „obicei al pământului“.

Este învederat că, pe baza unei atari constituțiuni, fiecare moarte de domn trebuia să fie simptomul unei turburări din partea poporului de jos — care se încerca a dobândi și el o acțiune în alegerea stăpânilor — și din partea pretendenților, la cari intrigau pe lângă aristocrați, zicându-se a fi os de domn.

Chiar înainte de a muri Ștefan-vodă, două răscoale se declarară la două capete ale Sucevei: răscoala dentăi, în Mahalaua Măcelarilor, era condusă de mătușa Despa; cea de al doilea, pe Podul Sașilor, de către stolnicul Petru Rareș, bastard al principelui.

Dacă mătușa Despa avea o ură pentru cineva, apoi, precum văzurăm, numai pentru doftorul domnesc, talianul Geronimo da Cesena.

Când vânătorul Focșa îi aduse din fugă vestea despre moartea lui vodă, descriindu-i cum sufletul domnesc ieși prin un horn al palatului în forma de fum albui, ea strigă: „L-a otrăvit neamțul!“ .

La vale de așa-numita movilă a mătușii Despei se trăgea d-a lungul râului un șir de căsuțe, în cari locuiau mesniții sau măcelarii, profesiunea ce o puteau exercita atunci numai românii; iar dintre toate acele căsuțe, cea mai frumușică, cu stâlpi roșii și cu obloane verzi, era a starostelui meșter Belibousin-Crăciun.

Mătușa Despa alergă în uliță să povestească descoperirea sa vecinilor, și peste o oră, vro două

sute de măcelari, cu steagul breslei, cu pestelce la brâu, cu cuțite și topoare în mâni, având în fruntea lor pe starostele întovărășit de vicleana doftoroaie, cutreierau stradele Sucevei, răcnind: „Moarte neamțului!“

Cu cât înainta procesiunea lor, cu atâta creștea numărul. Ungurii cojocari, vecini cu Mahalaua Măcelarilor rădicară și ei steagul; apoi urmară mai mulți băieți de pe la crame, adecă prăvălie, slugi boierești, ștrengari și alții, încât în curând ceata se urcă la o cifră aproape de o mie de dușmani ai nenorocitului medic.

Pe când mătușa Despa, ca un general priceput, explica pe drum armatei sale nelegiuirile vrăjmașului, vânătorul Focșa intră în palatul postelnicului șarpe și, după mai multe căutări, găsi pe Luca în grădină, lungit pe iarbă sub umbra unui arbore, ascultând pe Iorgu care-i citea dintr-un manuscript slavonesc întitulat Aici se începe paralipomenonul lui Zonara...

Grămăticul citea:

„Cade-ni-se nu din cărți a ne lumina, ci din curățenia minții celei limpezite de către duhul dumnezeiesc; și precum cărțile cu cerneala se scriu, așa inima noastră cată cu duhul lui Dumnezeu scrisă a fi...“

În acest moment Focșa intră, sau, mai bine, năvăli în grădină, strigând:

— A murit vodă!

— Cine ți-a spus-o? întrebă Luca cu liniște, lăsând cartea la o parte și sculându-se în picioare.

— Cine mi-a spus-o! Mă mir cum de n-o știi d-ta, după ce o știe tot târgul!... ș-apoi uită-te — adause el arătând printre crengele copacilor spre poartă — uită-te, toate slugele abia acum se întorc de la Dealul lui Vodă, nici una nu rămăsese acasă...

— Cum de-i lăsase vornicul curții să iasă fără știrea mea?

— Ba chiar vornicul a fost cu dânsii. Des-demineață trecu pe uliță un aprod domnesc trimis

să cheme pe toți boierii la palat și ne spuse că adecă vodă moare; pe dată toate slugele au și pornit în fuga mare la Dealul lui Vodă, eu singur mai rămăsei, gândindu-mă a cere voie, dar...

— Și ce ați văzut la Dealul lui Vodă?

— Văzurăm ieșind din palat mai mulți boieri cu oamenii lor și am auzit de la unii că vodă a și murit; atunci mă grăbii a mă întoarce acasă, dar pe drum m-am abătut pe la mătușa Despa și ce să vezi?!

— Ce?

— Îmi spuse că doftorul neamț este acela care a otrăvit pe vodă.

— Ți-a spus-o ea?

— Chiar ea mi-a spus-o.

— Iorgule!

— Ce să facem acum, bădiță! Ne-a murit bunul și viteazul nostru domn!

— Doftorul se află într-o mare primejdie.

— Doftorul?

— El mi-a scăpat viața, și eu sunt dator de a scăpa pe a lui.

— Nu te înțeleg, bădiță.

— Mă vei înțelege îndată... Spune Focșo, să se înarmeze și să încalece Faur, Balea, Gagul, Dobrotă, Caplea, Pancea, Mogoș și Ursul; să ia scuturi, săbii și sulițe; tu, Iorgule, vei merge cu mine; iar tu, Focșo, aleargă la vel-armaș de-i spune că poporul năvălește asupra casei doftorului...

— Poporul năvălește? De unde o știi d-ta?

— Așa să-i spui... iute!

Abia Luca și cei nouă însoțitori ai săi zburară călări din curtea palatului, cum îndată chir-popa Sofronie ieși din apartamentul său, ținând subsuori o lungă scândură albă; un ucenic, îmbrăcat călugărește, ducea după sânția-sa o scară, cu ajutorul căriia scândura fu așezată și legată deasupra arcadei porții; pe scândură se citeau, scrise cu litere mari, una lângă alta, următoarele trei inscripțiuni, greacă, slavonă și română:

Ο ευ αμαρτωλοις αμαρτωλοις Σωφρουηος ιερομουαχος Γαυγονρ λεγει ξητω Βογδαυ βοεβοδας...

Iz greșnih naigreșnii cerneț Sofronie Gunșțur recè: da zdravstvuiet Bogdan voivoda...

Dintre păcătoși mai păcătosul călugăr Sofronie Gangur zice: „Să trăiască Bogdan-voievod“... Chir-popa Sofronie se retrase apoi cu o patriotică smerenie, zicând în gândul său: „Un mare pas spre Mitropolie!“

Pe când astea se petreceau în palatul postelnicului șarpe, pe Podul Sașilor, o democrație desculță făcea după modul său alegerea de domn al țării. O gloată de pescari, de țărani, de robi țigani și tătari, de precupeți, de grădinari, bărbați și femei zbierau cât le lua gura:

— Întru mulți ani să domnească Petru-vodă!

— La palat! După mine, fraților! striga un june de vro patrusprezece ani, nalt, frumos, cu o figură măreață și descinsă, care se părea menită pentru domnie.

Însă nu mult timp zâmbi junelui pretendinte perspectiva tronului. La capătul podului îl întâmpină o numeroasă ceată sub povățuirea armașului Fliondur.

— Lăsați jos armele! strigă acesta, rădicind în sus măciuca, măcar că mai toți partizanii bastardului în loc, de arme nu aveau decât ciomege și pietre.

Rareș, ținând mâna pe pumnar, aborda pe Fliondur:

—Jupâne armașe, ajută-mi și te voi face vel-vornic de țara-de-Jos.

Fliondur voi a pune mâna pe îndrăznețul june, dar acesta repede îi dete o palmă și, fâcând apoi o săritură îndărăt, dispăru în mulțimea poporului.

— Țineți-l! țineți-l! striga armașul, înflăcărat de furie și de rușine. Poporul râdea.

— Ucideți-i! urmă Fliondur către ceata sa; ucideți-i de tot! ucideți-i pe blestemații ăștia, pe

mojici ăștia!

Poporul începu a fugi.

Deodată, din partea în care se afla ceata armașului, apăru călare vânatorul Focșa și, apropiindu-se de Fliondur, îi zise:

— Răscoală lângă casa doftorului domnesc!

Fliondur trimise trei cetași cu porunca de a se închide toate porțile orașului, ca nimeni să nu iasă, și apoi purcese cu toții spre locuința doftorului.

Liniștea a devenit însă perfectă numai atunci când Fliondur a declarat „pe cinste“ că Ștefan-vodă n-a murit încă.

Să ne-ntoarcem la Petru Rareș.

După neisprava negociațiunii sale cu Fliondur, el alergă spre Poarta ungurească. Vă aduceți aminte că în direcțiunea acelei porți se afla casa postelnicului șarpe. Ajungând la ea, Petru văzu inscripțiunile cele ultradevotate ale lui chir popa Sofronie.

„Aici se cinstește numele lui Bogdan — Își zise el zâmbind— și prin urmare aici nimeni n-o să mă caute; voi adăsta ascuns până la noapte. Poarta ungurească e aproape...“

Cugetând astfel, Petru intră în curtea palatului; se furișă în grădină și se pitulă în tufe.

Peste a jumătate de oră, Luca reveni cu oamenii săi și cu doftorul Geronimo.

După ce puse la cale toate trebile casei, încredințând pe cei răniți în sarcina italianului, el își aduse aminte că a uitat în grădină prețiosul manuscript al lui Zonara.

Dar închipuiți-vă mirarea sa când zări, înaintând spre el dintre crengi, pe bastardul lui Ștefan cel Mare.

— D-ta, stolnice, aici?...

— Eu, Luca, răspunse bastardul, întinzându-i mâna cu o nobilă franchețǎ; nu voiam a mă ascunde, căci te văzui intrând pe tine, și te cunosc cine ești...

— Dai ce te-a adus?...

— Scapă-mi viața!

Ți-o scap, stolnice... vino după mine, adause Luca, conducând pe Rareș la o ușă din fundul grădinii.

În seara acelei zile, crainicii, adecă heralzii domnești, înștiințară poporul cu sonul trâmbițelor că a doua zi de dimineață au a se aduna la Câmpul Dreptății pentru alegerea unui nou domn...

Capitolul IV

în care cei vii se încurcă și un mort vine să-i descurce.

Zăcând pe patul morții, Ștefan cel Mare pusese pe cler și pe boieri să-i jure că primesc de domn pe fiul său Bogdan; pentru a se asigura apoi contra nestatorniciei aristocraților, bătrânul vodă chemă pe toți curtenii săi — copii de casă, aprozi, paici, postelnicei etc. — și-i făcu să declare că vor apăra domnia lui Bogdan contra oricui.

„Jurăm — ziseră tinerii curteni, cu o mână pe Evanghelie și cealaltă pe sabie— jurăm pe Dumnezeu, pe Maica Precista, pe apă, pe pământ, pe foc, pe văzduh, pe pâne, pe vin, pe paloșele noastre...“

Astfel era jurământul militar pe atunci;

Și, în adevăr, Ștefan-vodă era silit să ia toate precauțiunile putincioase, căci, deși fiu de domn, ba încă de cel mai ilustru domn al României, deși brav și inteligent totuși, junele Bogdan, după legile țării, nu avea dreptul de a se urca pe tronul Moldovei... De ce?

Bogdan-vodă era un bărbat frumos și bine făcut; avea o statură de mijloc, o talie subțire și un mers grațios; avea o pieliță foarte albă, păr negru unduios, sprâncene arcate, musteți elegante, o bărbuță creață, un nas delicat... dar cu toate acestea îi strica un lucru de nimica: ochii încrucișați, din a cărora cauză poporul îl numea „Bogdan cel orb“ sau „Bogdan cel grozav“.

În alte țări, istoria ne arată regi șchiopi ca Vladislav al Poloniei, regi cocoșați ca Richard al Angliei, regi chiori ca Ludovic al Boemiei... Numai la români cel mai mic defect fizic dezmoștenea pe un fiu de domn de drepturile sale la coroană.

Străbunii noştri întreceau chiar pe vechii elini în adoraţiunea frumuseţii plastice. Principii lor, mai întâi de toate, se cerea a fi mândri. Această curioasă lege se baza pe o observaţiune foarte veche, pe care o găsim deja în antica literatură sanscrită, în drama Mricişacati, scrisă înainte de naşterea lui Crist, un judecător zice: „De pe figură vă puteţi face o idee asupra caracterului nu numai unui om, ci în fildeş, în cal, în juncă; când forma e perfectă, inima nu poate a nu fi bună“.

Dar cusurul ocular al lui Bogdan-vodă avea pentru români o însemnătate şi mai mare decât oricare alt cusur fizic, ochii încrucişaţi fiind dezaprobaţi prin însuşi textul Sântei Scripture, când evanghelistul Luca zice în capul al Xl-lea: „Lumina trupului este ochiul; deci, de va fi ochiul tău curat, tot trupul tău va fi luminat, iară dacă va fi rău, şi trupul tău e întunecat“.

Această tristă împrejurare şi, mai cu seamă, revolta poporului de jos pentru Petru Rareş, descrisă în capul precedent, probară lui Bogdan-vodă necesitatea de a lua şi el măsuri extraordinare, afară de jurământul boierilor şi curtenilor. Aşadară, tânărul principe, pe când tată-său zăcea în amorţire, pe de o parte trimise pe crainici de a anunţa pentru a doua zi libera alegere a domnului, iară pe de alta chemă la palat pe neobositul vel-armaş Fliondur.

— Spune-mi, armaşe, pe cine cunoşti tu a fi mai împotrivnic domniei mele?

— Şoltuzul Bejan...

— Unu.

— Starostele Belibou-sin-Crăciun...

— Doi.

— Mătuşa Despa...

— Las-o la o parte, că nu mi-e teamă de muieri.

— Mai mulţi dintre ungurii cojocari...

— Bine; dar de cel mai mare duşman al meu, de Rareş, nici că aduci vorba?

— S-a făcut nevăzut, măria-ta.

— Să mi-l scoţi din gura iadului, auzi! că-mi răspunzi cu capul... Mai în sfirşit — urmă Bogdan mai liniştit — pune mâna pe cine singur ştii şi-l bagă legat în turnul cel roşu, ca nu cumva să clocească mâine vreo zarvă.

— Ar fi bine— zise Fliondur — ar fi bine să dăm norodului o... o... o pildă.

— Ce vrei să zici cu pilda?

— Ar fi bine... vro câteva ţepe.

— Aşezate tocmai în calea poporului? hm?

— M-ai ghicit, stăpâne!

— Bun gând ai avut, zău! Ia dară de prin închisori trei jidovi, trei armeni, trei ţigani şi trei tătari, peste tot doisprezece, şi înţeapă-i, ca să fie, cum zici, o pildă.

Flionur sărută poala hainei lui Bogdan-vodă şi ieşi. în uşă el se ciocni cu vel-logofătul, faimosul Ioan Tăut.

— Ce veşti, părinte logofete? întrebă vodă.

— Să fie măria-ta sănătos!

— Zi tot înainte.

— Viu ca să-ţi prevestesc măriei-tale o sminteală oarecare pentru ziua de mâine.

— Ai zis: sminteală?

— Din ţinutul Fălciului s-a întâmplat a fi acum în Suceava numai părcălabul Costea.

— Ş-apoi?

— Apoi nu prea vine la socoteală, pare-mi-se, că un singur om să te aleagă domn pe măria-ta în numele tuturor ţinutaşilor.

— Îţi place a glumi, părinte logofete; ia alţi oameni de prin alte ţinuturi, de pe unde sunt mai mulţi, şi aşază-i sub steagul pârcălabului Costea, ca şi când ar fi veniţi şi ei tot din ţinutul Fălciului. Nu se va băga de seamă...

— Aşa îmi porunceşte măria-ta?

— Aşa îţi porunceşte domnia-noastră...

După ce boierii şi curtenii jurară lui Bogdan-vodă, după ce Petru Rareş dispăru din luptă, după ce capii opoziţiunii erau întemniţaţi, iară cei

rămași se îngrozeau privind o duzină de ființe umane înțepate... ei bine poporului tot încă nu-i venea a crede că domnul ce

Și-l va alege în Câmpul Dreptății nu va fi ales potrivit obiceiului, cu voia tuturor locuitorilor țarii, după expresiunea cronicarului Ureche,

Câmpul Dreptatea, numit așa pentru că acolo se făceau dreptățile naționale cele mari, alegerea domnilor, hotărârile de război și de pace etc. — prezintă un lung cuadrat de verdeață, mărginit prin o întinsă terasă naturală în formă de amfiteatru.

La mijlocul terasei se întindea acum un cort, pe care-l putem desena cu chiar cuvintele cântecului poporan:

Nalță-s-un cort de covor,
Un cort mare și rotat,
Mult e mândru, nărămzat.
De țăruși de-argint legat .
Cu sveri albe de mătasă...

La ușa cortului, un comis ținea de căpăstru un cal turcesc negru pintenog, atât de frumos, încât privind la el nu-ți mai venea să admiri șeaua, buzduganul, frâul, scările strălucinde de aur, de argint, de pietre scumpe.

La dreapta cortului sta înșirat clerul cu steagurile fâlfâinde din cari cel mai măreț era Sân George, al Eparhiei Sucevene, având în frunte pe caducul mitropolit Teoctist, sprijinit pe brațele a doi arhidiaconi; apoi episcopi și arhimândriți, toți investiți în odăjdii bisericești prețioase de camhă după cum se numea o grea stofă, de mătasă de proveniță orientală.

La poalele terasei ca un zid viu, șerpuiau vătășiele curtenilor: aprozii cu cabanițe cu jderi și cu vulpi, paicii cu brâie, pumnare și lănci de argint, panțirii cu zale și coifuri poleite și alții.

Pe spațiosul șes lungit în fața terasei erau tăbărâte treizieci de steaguri mari cu stemele celor treizeci de districte, în cari se împărțea atunci Moldova. în giurul fiecăruia vedeai grămădiți

boieri și curteni de țară sau ținutași, iar în fruntea lor câte un pârcălab, adecă cap militar și civil al districtului.

Din dosul acestor cete se zăreau ca o umbră breslele neguțătorilor, posomorâte, fără pompă, fără culori deschise, fără splendoarea, armelor. Fiecare breaslă avea un steag deosebit și era condusă de către un staroste.

În fine, la spatele breslelor bâzâiau, nedisciplinate și neuniformate, gloatele poporului de jos.

După ce mitropolitul citi rugăciunile după obicei, în adânca tăcere a norodului îngenucheat și cu capetele plecate, vel-logofătul ținu următorul scurt cuvânt:

A căzut stâlpul țării, fraților! A biruit moartea pe nebiruitul nostru domn și stăpân, cu care infrânserăm toate liftele de prin prejur. țara are nevoie de un nou razim. Sunteți adunați aici fraților, pentru ca să ne alegem cu toții un ospodar și voievod după voia și placul nostru, fără silă sau viclenie. Așadar...

Aci Tăut se opri, ocoli cu ochii săi de șoim toată circumferința câmpului, rădică vocea și strigă:

— Așadar, întru mulți ani de la Dumnezeu, să trăiască Bogdan-vodă!

Dar în același moment trei voci mai sonore au răsunat la spatele bătrânului logofăt:

— Să trăiască, Petru-vodă!

Boierii și clerul, nemaiștiind pe cine să aclame de domn, tăcură. Dintre curteni, unii au strigat: „Bogdan-vodăl“ alții: „Petru-vodă! “

Ținutașii repețiră: „Să trăiască Petru-vodă! “ Breslele repețiră: „Să trăiască Petru-vodă! “ Gloatele repețiră:

„Să trăiască Petru-vodă!“ închipuiți-vă critica pozițiune a lui Bogdan, care se afla în strălucitul cort din mijlocul terasei, așteptând cu nerăbdare momentul de a ieși radios dinaintea poporului.

Deodată s-a răspândit o rumoare:’ „Mortul!

Mortul!“ Mulți făceau cu spaimă cruci peste cruci și se precipitau în lături denaintea grozavei aparițiuni. Pe un pat, dus de patru curteni, înainta spre terasă Ștefan cel Mare.

La dreapta și la stânga mergea câte un călău, îmbrăcat în roșu, ținând o secure într-o mână și o capră de tăiat lemne în cealaltă.

Capitolul V

în care se demonstră „libertate electorală“ așa după cum s-a practicat în toți timpii.

Știți că, tocmai în momentul când hatmanul Arbure cerea grație pentru postelnicul șarpe, Ștefan-vodă adormise.

Acest somn, precursor al agoniei, a durat optsprezece ore.

Un mare zgomot într-o cameră învecinată a deșteptat pe muribundul erou.

— Ce este? întrebă el cu un glas ce abia se auzea.

Nimeni nu-i răspunse. Zgomotul creștea din ce în ce mai mult.

— Trebuie să-l deșteptați! Trebuie! strigă o voce furioasă.

— Ce este? repetă Ștefan destul de tare.

O ușă s-a deschis cu violență, și pe prag apăru un tânăr boier de o statură colosală, pe care curtenii, reținându-l de brațe și de liaine, în zadar se zbuciumau să-l oprească.

— Ești tu, Barbovski? Intră... Lăsați-l...

Curtenii s-au retras. Cutezătorul june se apropie de pat, îngenuche, sărută mâna cea rece a lui vodă și murmură cu capul plecat:

— Stăpâne! Peste un ceas, cel mult un ceas, Bogdan-vodă va fi dat jos și poate chiar...

Ștefan s-a rădicat cu iuțeală, ca și când ar fi încă plin de viață.

— Răsturnat? Cum? Unde? De cine?...

— Patru boieri, măria-ta, s-au hotărât astăzi, acum, pe Câmpul Dreptății, a striga: „Să trăiască Petru-vodă!“ Acești patru boieri sunt Ieremia Hudici, Filip Dajbogă, Gavrilă-Bucium și... și eu. Pe mine m-a biruit remușcarea cugetului și-i trădez pe tovarășii mei. Fă ce știi, stăpâne!...

Barbovski se sculă și scoase din brâu un pumnar.

— Dar nici mișelul trădător nu trebui să trăiască!... Zicând aceasta, el își înfipse în inimă sâmceaua pumnarului și căzu jos.

Era ca un trunchi de brad izbit de trăsnet. Auzind zgomotul, vro șase curteni intrară în odaie.

— Tu, Cujbă, adu îndată pe doftor să caute pe acest boier...

Unul din curteni se închină și plecă.

— Tu, Păliță, cheamă călăii...

Un al doilea curtean făcu ca și cel dentăi.

— Voi — adause vodă către ceilalți patru — rădicați patul și duceți-mă la Dreptate.

Ștefan se părea transfigurat. Ochii săi, stinși cu câteva minute înainte, străluceau acum cu o văpaie teribilă. Vocea-i luă un timbru limpede și pătrunzător. Mișcările-i erau energice.

Iată în ce mod neașteptata aparițiune a „mortului" înspăimântă poporul adunat pe Câmpul Dreptății.

Curtenii au dus și au așezat patul pe terasă, în apropiarea mitropolitului.

Ștefan rădică capul de pe perină, se răzimă cu o mână pe umărul unuia dintre curteni, privi liniștit impregiur și zise cu un glas sumbru:

Ieremia Hudici! Filip Dajbogă! Gavrilă Bucium!!.. Tei boieri, palizi de groază, ieșiră din șirurile celorlalți, oprindu-se la o distanță.

—Apropiați-vă!

Boierii au înaintat și s-au aruncat în genunchi:

— Iertare! Iertare, stăpâne!

— Așezați caprele voastre și țineți securile gata, zise Ștefan către călăi.

O tăcere-de mormânt domnea pe toată întinderea câmpului, fără să se auză o singură răsuflare din atitea mii de piepturi.

— Tu, Hudici, ai pierdut steagul în bătălia de la Cosmin. Așa este?

— Așa, stăpâne...

— Capul pe capră!

Hadici s-a rădicat și redobândi dodată tot sângele rece at unui om deprins a vedea moartea în față.

— Tu, Dajbogă, scriai cărți viclene către Tepeluș-vodă poftindu-l să năvălească în Moldova asupra domniei-mele. îți aduci aminte?...

— Vai, măria-ta!...

— Capul pe capră!

Mitropolitul Teoctist s-a apropiat de cei doi vinovați, cari s-au confesat și s-au împărtășit.

— Dumnezeu să-i ierte! zise Ștefan cel Mare, și să mă ierte și pe mine... adause el cu o voce mai slabă

— Peste o clipă capul lui Hudici și capul lui Dajbogă, lovite de securile călăilor, au căzut de pe cele două capre, rostogolindu-se la picioarele spectatorilor.

— Tu, Buciume... Pentru tine a lipsit a treia capră. Te iert!

Boierul, care aștepta să primească cu bărbăție, ca și ceilalți doi, lovitura călăului, a leșinat de emoțiime, auzind: „te iert“.

Ștefan se întoarse atunci către popor și zise, apăsând asapra fiecărui cuvânt:

— N-am venit aici ca să vă împiedec de a vă alege domn pe cine vă place. Alegerea este, slobodă, de tot slobodă. Fiind însă că din mila cerească mai am câteva ceasuri de viață, am voit să-mi împlinesc cea din urmă datorie, pedepsind pe doi trădători. Acuma doresc, să vă puneți îndatâ un alt stăpân în tocul meu. Pe cine voiți?

Toți, toți fără excepțiune, au strigat; „Să trăiască Bogdan-vodă!“

Ștefan cel Mare-a poruncit, curtenilor să-l ducă înapoi la palat.Peste câteva ore el a murit. Un venețian, care fusese martor la aparițiunea „mortului“ pe Câmpul Dreptății, zice cu această ocaziune despre Ștefan-vodă: „cosi come in vita et sanità, ita in morte mostrò esser et terribile et

prudente“(După cum în timpul vieții fusese se arătă teribil și prevăzător în momentul morții.)

Dindată după plecarea bătrânului principe, trimblțele și buciumii începură a suna din dosul cortului de pe terasă.

Bogdan vodă ieși dinântru și sări pe calul ce-l aștepta la ușă.

Câmpul se cutremură de gemetul urărilor, căci... erau greu numai de a începe.

Vodă se închină în toate părțile și dete semnalul tăcerii.

Norodul amuți.

—Vă mulțumesc, fraților! Vă mulțumesc! și, ca dovadă că vă iubesc ca un adevărat părinte, iert și miluiesc pe toți greșiții și dușmanii mei de până astăzi.

Urările devenіră frenetice.

Vel-armașul Fliondur se apropie de vodă:

— Măria-ta, poruncești a da drumul celor închiși astă-noapte?

ți-am poruncit eu? de unde luat-ai una ca asta?

— Spuseși... iartă-mă, stăpâne... spuseși că miluiești pe toți dușmanii...

Ochii lui Bogdan se încruntară.

— Găsitu-mi-ai pe Rareș?

— Nu, murmură tremurând bietul Fliondur.

— Vino-ncoace, jupâne vornice! zise Bogdan, către boierul Boldur care sta gânditor la o parte.

— Poruncește, doamne!

— Îmi spuseși, pare-mi-se, că finul tău...

— Finul meu Luca, nepotul lui șarpe, scăpă ieri viața doftorului măriei-tale și liniști răscoala măcelarilor.

— Spune-i dară că-l fac vel-armaș în locul ăstuia, pe care ți-l dau pe seamă ție, vornice, ca să să-l închizi în foișorul cetății.

— Finul meu e prea tânăr, măria-ta.

— Nimic, nimic, zi-i numai să-mi prinză pe Rareș, și atunci îl voi face chiar... îl voi face... haidem la Mitropolie.

Capitolul VI

Doveditor că hainele boierești nu sunt totdeauna respectate.

Prin ce țări, sub ce ceruri rătăcește, ce face și ce drege acum nemernicul copil găsit, în Codrul Cosminului? acel copil care fusese cauza fugii postelnicului șarpe, cauza întemnițării hatmanului Arbure, cauza durerilor lui Luca.

Reproduserăm în unul din capitolii precedinți conversațiunea lui Luca cu cuviosul chir-popa Sofronie Gangur, în urma căriia, pe temeiul institutelor împăratului Justinian, se decise a se trimite și a se părăsi criminalul copil în fundul unui codru.

— Hai cu mine, Mihule! îi zise Iorgu, așezându-l pe cal înaintea-sa. Hai cu mine, să te plimb puțin la aer curat.

— Unde?

— Afară din târg, la codru...

— La codru? haidem, bădiță, haidem! că mi-e drag codrul! strigă copilul, renviindu-și în memorie arborii seculari și frageda verdeață, în mijlocul cărora văzuse lumina zilei.

În depărtare de o oră de la Suceava, pe drumul Cernăuților se afla o pădurice, astăzi tăiată ca atâtea altele, și care se numea în limba poporului Barba Buțului. Din acelea ce le întâlniți la tot pasul în Moldova, se compunea din ganguri ce șuierau, din ghionoi ce ciocăneau, din mierle ce îngânau...

Este ceva falnic în traiul codrilor. Respiri un aer ce-ți iuțește și învioaie circulațiunea sângelui; privești în giuru-ți uriașii naturii și te simți mai tare decât ei; nu vezi oameni, și ți se pare a fi singurul om de pe fața pământului; forța, libertatea și orgoliul îți dilată inima.

Dacă în acele momente de expansiune îți

aminteşti cumva traiul oraşelor, cu şubredele sale edificiuri în formă de morminte, cu aerul său îndesat şi morbid, cu tapagiul său scârţâitor, cu meschinele sale lupte, alianţe şi intrige... atunci zâmbeşti cu despreţul, superiorităţii.

Această latitudine poetică a vieţii de codru, în alăturare cu îngusta proză a oraşelor, produce ca un efect imediat o neînvinsă dorinţă de a cânta. Imaginaţiunea îşi regăseşte patria, cuibul său de vedenii dulci şi groaznice, de zâne şi de zmei, de mama-pădurii şi de surioara-florilor; şi în extazul său, imaginaţiunea îţi apasă mintea şi-ţi forţează limba a intona o doină.

Aici descălecară drumeţii noştri, cam pe la ora chindiilor.

Mihu începu a alerga prin tufiş, iar Iorgu se opri melancolic, în mijlocul poienii şi începu fără voie vechea baladă:

Sub poale de codrii verde,
O zare de foc se vede;
Nu ştiu zare.
Ori foc mare,
Dar în giurul focului
Şed voinicii codrului;
Frig berbecii câmpului;
Nu ştiu zece,
Cincisprezece,
Că de mulţi nu-i poţi alege...

Dar pe dată ce simţi că Mihu lipseşte în tufe, Iorgu depuse pe iarbă urciorul cu apă şi cele două pâni albe, luate, precum arătaserăm, din porunca lui Luca, încalecă şi dispăru.

Mihu reveni şi se văzu singur.

— Bădiţă! bădiţă! bădiţă!

Strigătele se, pierdeau în depărtare, se pierdea apoi şi ecoul lor.

Băiatul era prea inteligente pentru a nu pricepe în clipă poziţiunea în care se afla!

„O, bădiţă Taică! rău te-ai răzbunat!“ strigă el din adâncul sufletului.

Seara se întuneca și codrul începea a se îmbrăca în sumbrerele haine de noapte: copacii se prefăceau în o mie de fantasme negre ce clătinau din capete, pe când vântul fluiera printre crengi niște cuvinte misterioase, niște șoapte în o limbă necunoscută...

Mihu își aduse aminte despre lupi.

Părul i se rădică în sus.

Un băiat de nouă ani, singur, în fundul unui codru, în întunerecul nopții!

O idee îi trecu prin minte.

Cu iuțeala veveriței, el adună vreascuri, rumpe rămurelele arbuștilor, smulge iarbă, și într-un moment grămădește o moviliță vegetală, sub care se ascunde ca sub o plapumă.

„Aici — Își zise el cu mângâiere — aici n-o să mă găsească lupii...“

Abia se pitula copilul în curiosul său adăpost, când deodată se auzi lătratul cânilor, nechezarea cailor, un răsunet confuz de glasuri țipătoare, scheuietoare, răgușite, ce nu semănau deloc a fi umane.

Închipuiti-vă starea lui Mihu! El își aminti basmul despre Mângefer-viteazul, cum îl asediară în castelul cel fermecat leghioane de moroi, liliaci, bufnițe, niște degite, gheare și labe de o mărime colosală, broaște, năpârce, șopârle, chițcani, șoareci, porci mistreți, schelete etc., etc., și cum apoi voinicul îi făcuse pe toți chisăliță... dar Mângefer-viteazul avea o sabie de două ori mai mare decât întreaga personalitate a eroului nostru.

Vuietul devenea tot mai clar și mai apropiat, până ce se concentra în fine în mijlocul poienii la câțiva pași de movilița cea artificială a lui Mihu. Acum se distingeau foarte bine voci bărbătești și femeiești vorbind și strigând, voci copilărești plângând și răcnind, și o dulce voce, ce s-ar putea numi angelică, care cânta în triluri de privighetoare:

Gader vela?

Gader stela?
Ab, miro ciabo sta!
I tarni romni djata, manghel,
I puri romni balo pop priestervela,
I tarni romni har i rosa,
I puri romni har i djambo;
I tarni romni velii tarno rom,
I puri romni veli puro rom...

(De unde vin ei? de unde sare el? Hai, fiule, săi! Nevasta merge și cerșește. Baba se înclină pe vatră, nevasta este ca un trandafir, baba este ca o broască țestoasă, nevasta se ia cu un june, baba cu un moșneag.)

În adevăr, ființează o limbă în care cuvântul „bene“ are această însemnare. Mihu în zadar asculta cu amândouă urechile toate sonu și tonurile ce răsunau la auzul său; el nu înțelese nici o singură silabă și rămase încredințat că ființele ce vorbesc în sânul Moldovei o limbă atât de nemoldovenească nu pot fi decât duhuri necurate, întrunite pentru a benchetui in mijlocul codrului.

Înspăimântat pănă la măduva oaselor, copilul se apucă a recita în minte cu o neobicinuită fervoare rugăciunea Domnului, fără însă a face cruci, de teamă ca freamătul vreascurilor, sub care se refugiase, să nu atragă atențiunea cumpliților draci.

Concertul creștea din ce în ce mai mult, dar nimeni nu se atingea de grămăjoara lui Mihu. Această neperspicacitate a lui

Ucigă-l Toaca, care nu știa să se dumerească că la coastele lui se dosește un biet suflet de om, dete copilului o opiniune foarte rea despre înțelepciunea atribuită Satanei și, revenind din spaimă, el începu a cugeta: „Mai știi“ poate ei n-au băgat de seamă nici pâinile și apa ce le lăsai pe iarbă!“

În acest moment Mihu simți, cu fiori o mână răscolind crengile dasupra lui și răpind o parte din ele. Movilița fu rărită astfel prin această pradă, încât prin crăpături el putu zări un foc aprins în

mijlocul poienii, o făptură neagră aruncând în acel foc brațul de vreascuri luat din locașul eroului, nostru, iar o mulțime de ființe tot atât de negre, mari, mici și mijlocii, dar toate foarte uscate, șezând, stând în picioare, jucând și săltând împregiurul focului.

Răpitorul crengelor se întorcea acum pentru a mai lua un al doilea braț. Situațiunea lui Mihu era extremă. El făcu o cruce și sări din moviliță pentru a fugi... dar ce minune! Văzând aparițiunea acestui omușor cu dolmanaș roșu, toți acei de cari el voia să fugă sloboziră un singur răcnet: „Bene! Bene!“ și o rupseră la fugă, întrecându-se în iuțeală la dreapta și la stânga, în sus și în jos.

Și cunosc și nu-și recunosc pe tată. Istoria constată că limba țiganilor este un dialect indian.

În secolii VIII și IX deja, sub numele de țigani sau „ațigani“ acest popor se răspândi în Asia Mică și-n Egipt, listingându-se prin scandaluri sociale și religioase. Cu toate astea, starea actuală a luminelor istorice nu ne permite încă a rădica cu totul vălul de pe epoca precisă a venirii lor in România, de unde apoi s-au împrăștiat ca niște locuste în toate țările Europei.

Robia putu să domesticească numai o mică parte din acești „fii ai femeii“. Cei mai mulți nu încetară a cutreiera codrii mari ai României, plătind sau zicând că plătesc o dare oarecare statului și numărându-se, mai mult în iluziune, a fi sub dependența vel-armașului. încercările marilor domni organizatori Alexandru cel Bun în Moldova și Mircea cel Mare în Valahia, de a deprinde pe acești nomazi cu o viață așezată, n-au avut alt efect afară numai că sute și mii de țigani emigrară în țări străine, și cătră 1420, trecând din provincie în provincie, prin dezordini, furturi, hoție, vraje, desfrânări, se făcură cunoscuți chiar în părțile cele mai depărtate ale Europei.

Văzând miraculoasa disparițiune a imaginarilor demoni. Mihu o atribui, firește, puterii Sântei

Cruci.
El cuteză a face câțiva pași înainte, pentru a-și studia pozițiunea din punctul de vedere topografic.
Deodată, patru câni, slabi și flămânziți, se aruncară asupra copilului.
El se culcă jos, amintindu-și, din povețele căpătate altădată de la hoți, că un câne, fie cât de slab și flămânzit, tot încă ne întrece pe noi în omenie, căci nu mușcă pe cei căzuți
Cânii lătrau, ocoleau locul unde era lungit Mihu, hămăiau și în sfârșit s-au retras.
Copilul, fără a putea dormi, rămase în iarbă până la cântatul cocoșului.
Când cerul se lumină, Mihu aruncă o privire în giur: pe la margini pășteau câțiva cai reduși la chipul scheletelor, în mijlocul poienii se înălța o șatră ruptă, iar lângă ea se vedea o grămadă de cenușă și tăciuni stinși.
Învingătorul dracilor se încredința acum cu umilire că se află într-o tabără țigănească.
În acest moment el zări ceva mișcându-se între crengele copacilor și auzi o voce grosolană strigând: „Ciabo! ciabo! gagio! gagio."
Într-o clipă, Mihu fu încungiurat de vro două duzine de țigani, țigance și țigănași.
Costumul lor era o negațiune a costumului. Copiii erau de tot goi. Femeile se distingeau prin catrințe sau semi-fuste și prin salbe metalice. Bărbații purtau dedesupt gaduri sau cămăși găurite și negre, iar deasupra plașle sau mantale cârpite și mânjite, legate la gât cu curele sau cu frânghie. Unul din toată ceata, cu o barbă lungă, purta o mantie de felendreș roșu, cizme galbene, o cușmă conică blănită, și peste umărul stâng un gros bici împletit din trei curele. El se apropie de Mihu și îi puse mâna pe cap.
—Fugi, cioaro! fugi, că sunt fecior de boier! strigă cu mândrie copilul, făcând un pas îndărăt și arătând cu mâna, dolmănașul său cu ceprazuri.
Ceata începu a râde și a hihoti. Judele trase de

pe umăr înfricoșatul său bici din trei curele.

— Dacă ești hicior de boier, hapoi iată...

Capitolul VII

în care sexurile sunt confundate.

Întorcându-se de la Mitropolie, unde se serbase încoronarea măriei-sale lui Bogdan-vodă, vornicul Boldur trecu pe lângă palatul postelnicului șarpe și, oprindu-se în poartă trimise pe unul din călărașii ce-l însoțeau să-l cheme pe Luca.

— De ce n-ai fost nici la Dreptate; nici la Mitropolie. Ia răspunde-mi, finișorule! zise zâmbind vornicul, după ce Luca îi sărută mâna.

— Nu se cuvenea, jupâne nașule. Judecă singur: când postelnicul zace sub urgia domnească, cade-se oare ca nepotul și stegarul său să se afle față acolo unde lipsește și ar fi locul să fie unchiul și stăpânul său?

— Cam ai cuvânt; cam ai cuvânt... Dar nu te prea întrista pentru fratele postelnic, că-l vom scoate și pe el din necaz, cu ajutorul Maicii Domnului, ca azi, ca mâine, căci mare e mila măriei-sale lui vodă; iată, bunăoară, pe tine, copilandre, pe tine te face vel-armaș în locul lui Fliondur, bată-l cucul să-l bată! Auzi sugariule? să te facă vel-armaș pe tine, un băiețel cu dinți de lapte!

Și zicând acestea, vornicul dezmierdă cu mâna palizii obraji ai finului său.

— Vel-armaș eu? eu, nașule?

— Ș-apoi de ce te minunezi așa? Să dea Dumnezeu și la mai mare. Doară nu ne-i da de rușine ca cellalt, ci te vei arăta mai vrednic decât nemernicul de Fliondur, care nu știe nici măcar să pună mâna pe stolnicul Rareș.

Luca, ordinamente atât de flegmatic, deveni dentăi roșu ca bujorul și apoi îndată galben ca ceara; dar își făcu violență, își frecă fruntea, petrecu degetele prin plete și, silindu-se a părea

destul de liniștit, întrebă pe vornic cu o voce trăgănată, cu Ajutorul căreia spera a-și ascunde emoțiunea;

— Așadar, jupâne nașule, măria-sa urgisi pe Fliondur pentru că n-a știut să prinză pe Rareș?

— Da, da, băiete; întocmai cum spui; și pe deasupra, precum zisei, vodă te înalță pe tine în locul lui Fliondur, mă-nțelegi, crezând că doară vei fi mai priceput, mai ager, bată-te să te bată!

— Pentru mila lui Dumnezeu, nașule, descălecă! descalecă!! ca să-ți spun o vorbă de taină...

„Luca știe unde se adăpostește Rareș, gândi în sine Boldur, dându-se jos de pe cai și fruntea bătrânului vornic se încreți de nemulțumire. El o știe și voiește a mi-o descoperi, pentru-a câstiga prin o mârșavă trădare trecătoarea milă a domnului. Așa sunt toți oamenii!“

Vornicul scuipă și fără a rosti un cuvânt, merse după Luca în fundul grădinii.

Aci junele se opri și, punându-se în genunchi, apucă mâna lui Boldur.

— Nașule, sunt bun de înțepat

— Tu?

Sunt de zece, de o mie de ori mai vinovat decât Fliondur.

— Ce spui?!

— Fliondur nu știu să prină pe Rareș, și de aceea a pierdut armășia; ei bine... cum să o primesc eu, eu care de bunăvoie am scăpat pe Rareș? Fața vornicului se însenină.

— Tu ai scăpat pe Rareș? Nu glumești? Tu l-ai scăpat?

— Așa este, jupâne nașule; dă-mă acuma pe mâna călărașilor tăi, ca să mă ducă la temnița cea mai adâncă și cea mai întunecoasă.

Ba dimpotrivă, să trăiești, fătul meu! să trăiești la la mulți ani! Te-ai purtat ca un adevărat român, ca un adevărat nepot al lui șarpe, ca un adevărat fin al nașului tău! și vornicul lipi buzele sale de fruntea lui Luca. Fața noului armaș se roși de

mulțumirea faptei bune și de mândria conștiinței.
— Ascultă, dragă finule, urmă vornicul. Nu toate judecățile domnești sunt drepte, căci și domnii sunt oameni.

Așadară, oricine poate să îndrepteze greșeala unui domn fără ca să-l supere, în ascuns, pe neștiute — căci a se împotrivi singur fățiș puterii domnești ar fi o nebunie — face o faptă bună. Greu este de a plăcea totodată și lui Dumnezeu, și lui vodă. Puțini oameni au norocul tău, finule armașule.

După această profundă locuțiune, vornicul făcu o scurtă pauză și adause cu zâmbet:

— Ciudate ființe mai sunt și domnii ăștia! Pedepsesc pe Fliondur pentru vina lui Luca, și rădică pe Luca pentru o faptă ce le place lor să o numească viclenie împotriva domniei. Zău, anevoie este de a vedea bine, după ce o dată te-ai făcut domn! Foarte anevoie!

— Însă, nașule, fi-va oare frumos din parte-mi de a mă folosi cu strâmbătate de rătăcirea măriei-sale?

— De frumos, nu e tocmai frumos; dar n-ai ce face, fiule!

— Aș putea să nu primesc armășia...

— Te va întreba: de ce?

— De ce? Pentru că... pentru că... fiindcă...

— Și la un așa răspuns, măria-sa îți va tăia capul. Place-ți? ș-apoi să vorbim și altmintrea. în fundul cugetului nu ești oare încredințat și mângâiat că ai făcut o faptă bună? îmi vei răspunde: da! Atunci, dacă este așa, finule, atunci însuși Dumnezeu te răsplătește, iar vodă nu este în împrejurarea de față decât o unealtă mută și surdă a unei voințe mai presus de toate.

Vornicul făcu o cruce.

Luca de asemenea.

— Spune-mi acuma — zise Boldur — când și cum scăpat-ai tu pe voinicul Rareș?

— Întorcându-mă de la bătaia cu măcelarii, îl

găsii din intâmplare dosit aici în grădină. Cum mă zări, pe dată el se încredință singur în mânele mele. Sunt fecior de boier: nu-l puteam respinge. Mă grăbii a-l ascunde cu mare pază, până va veni prilejul să-l scoatem teafăr peste hotare.

— Vrea să zică, el este încă la palat? Du-mă să-l văz, finule.

Vornicul și Luca aflară pe Rareș povestind cu foc lui Iorgu ceea ce ar face el fiind domn. și anume:

N-ar mai pedepsi pe nimeni cu moartea. Pentru, pedeapsa trupească ar întrebuința numai verge, și încă din cele mai subțiri. Ar cinsti pe toți boierii bătrâni ca pe niște părinți, iar pe cei tineri ca pe frați mai mari. Ar scuti poporul de jos de orice dare grea și neobicinuită. Ar face ca negoțul să înflorească până la marginile pământului. Ar îndrepta judecățile astfel, ca nevinovatul să nu piarză un fir de păr. Ar bate pe turci, pe tătari, pe leși, pe munteni și pe unguri, lățind hotarele țării până la Beciu. Ar preface visteria într-o fintână nesecată, din care s-ar putea adapa toți cei însetați. Ar pune în slujbe numai pe oamenii cei mai vrednici dintre fruntașii țării. Ar înființa scoale până și-n fundul codrilor. Ar clădi mănăstiri și biserice câte o mie pe an. Ar hrăni toată țara de la masa domnească. Și așa mai departe, și așa mâi departe, și așa mai departe; ploaia cu cârnați încheia lista, ca în toate profesiunile de credință vechi și nouă.

Intrând încetișor în odaie, vornicul și Luca auziră câte cava din programa lui Rareș.

— Sunt pierdut! strigă bastardul lui Ștefan cel Mare când văzu pe Boldur și, apucând pumnarul ce-i atârna la brâu, el voi a se străpunge.

Iorgu îi opri mâna.

— Nu fi copil, stolnice, zise vornicul, îndulcindu-și vocea înăsprită pe câmpuri de bătaie. Ca un copil ai vorbit înainte de a intra eu, ca un copil vrei să faci acuma după ce am intrat.

—Vornice, aibi milă de mine!

— Nu e vorba de milă! Este vorba de a te scoate cât mai în pripă din Moldova, pentru ca să nu ne mai încurci pe noi ăștia, mânca-te-ar norocul!

Rareș aruncă jos pumnarul, se plecă și sărută genuchiul lui Boldur.

—Cum crezi tu, finule? urmă vornicul, întorcându-se cătră Luca pentru a se feri de mulțumirile lui Rareș; cum crezi? care să fie mijlocul cel mai nemerit de a strecura pe stolnic din țară?

— Ziua, cu fața dezvălită, îl va cunoaște lumea, iar cu fața învălită, îl poate bănui. Noaptea, mi-e teamă să nu-l prinză sau portarii, sau dorobanții, sau alte slugi hătmănești, nașule vornice.

Boldur ațintă pe Rareș ca vro cinci minute.

Băiatul nu avea încă nici măcar perspectiva musteților sau a barbei; fața sa era netedă și albă ca a unei fecioare, trăsăturele figurii erau de o frumusețe rară, păr lung, talie subțire.

— M-am dumerit ce să fac, zise în fine vornicul. Aduce-ți-mi aici niște haine de fată.

— Haine de fată? Dar nu știi, nașule că în toată curtea noastră nu este și n-a fost vreodată un singur picior de femeie?

— Ha, ha, uitasem minunățiele fratelui postelnic de când cu... Apoi cum să facem?... Hm! Aș trimite la mine acasă ... o să fie bănuiele, ghicíture, mai știi!

Iorgu, care sta mulcom la o parte, plecă fruntea în jos și zise cu o voce sfiicioasă:

— Eu, jupâne vornice... aș putea găsi haine de fată...

— Sănătate, băiete! Vezi ce om bun sunt eu: nu te-ntreb de unde.... zise vornicul râzând.

Veselia deveni generală, măcar că bietul Iorgu servea numai de pretext, căci fiecare din cele trei personage avea un deosebit motiv de a fi mulțumit: vornicul cu purtarea finului său, Luca cu armășia, Rareș cu scăparea vieții.

— Apoi du-te, dragă Iorgule, de adu acele haine; după ceea vei preface pe stolnic într-o fetiță și să-l lași să iasă singur pe Poarta ungureasca, iar tu să încaleci, să mai iei cu tine un cal cu arme și cu haine de curtean și să-l aștepți pe stolnic la Fântâna corbului. Mă înțelegi?... Ei bine, acuma, să fii sănătos, stolnice; să te aibe Sântul Dumnezeu în înalta sa milă, să povățuiască Maica Domnului pașii tăi pe calea vieții. Ai bani?

Rareș tăcea, dar lacrimele îi udau obrajii.

Vornicul dezlegă de ia brâu un mare sac de piele aurită și-l puse pe masă, înaintea bastardului.

— Ia asta și-mi vei înapoia când voi avea și eu nevoie... Hai, Luca, cu mine: vodă te așteaptă la palat... adause vornicul, voind a scăpa mai degrabă de o scenă în care i se muia inima.

Rareș se îmbrățișă cu Luca, sărută mâna lui Boldur și rosti câteva vorbe încurcate și neânțelese ieșite din îmbulzeala simțimintelor ce-l cuprinsese,

Vornicul și finul său ieșiră.

În curând se întoarse Iorgu, aducând un rând de haine de fată: o cunună de floricele pentru cap, și salbă de mărgean pentru gât, un zobon trandafiriu de o stofă subțire poloneză, deschis, denainte, încât să se poată vedea cămășața, un colan poleit, cu paftale de argint în formă de două capete de șarpe, o pestelcă de borangic cu flori cusute cu fir și o pereche de papuci de saftian roșu.

În câteva minute, Rareș fu transformat într-o frumușică slujnicuță boierească, al cărei unic cusur era de a fi cam prea naltă.

Iorgu conduse pe minunata fetiță până la poarta curții, lăsând să se mire toate slugele văzând o ființă femeiască, încă tânără și drăgălașă, cum ieșea din palatul postelnicului; apoi se aruncă în grajdiuri, încalecă, luă un alt cal de frâu și se grăbi la Fântâna corbului.

— Încotro pleci, jupâne? îi strigă neastâmpăratul vânător Focșa.

— După fragi, Focșo! după fragi!

„Ce crai“ gândi vânătorul cu malițiozitate.

Sosind la Fântâna corbului, care se afla într-o dumbravă afară din cetatea Sucevei, Iorgu așteptă vro jumătate de oră până să-l ajungă Rareș; îl îmbrăcă și-l înarmă bărbătește, și se pregătea deja a lua de la el ziua bună, când deodată, în fuga calului, apare Luca.

— Veste de noroc! strigă armașul sărind de pe cal. Aduc iertarea...

— Vodă mă iartă? întrebă vodă cu iuțeală.

— Pe tine stolnice, nu, și chiar de te-ar ierta, n-ar trebui să crezi, dar a iertat pe unchiul meu postelnic...

— Să trăiască! răcni Iorgu, sărind în sus de bucurie.

— Iată cârtea domnească, ia-o, stolnice, de o dă la mâna postelnicului, care petrece la săcui, la Andraș groful...

Rareș luă și citi scrisoarea:

„Să fii sănătos, jupâne postelnice! întoarce-te în țară fără nici e grijă sau bănuială. Oricine te va atinge măcar cu vârful degetului și fie proclet și tridet în vecii vecilor, și să fie ca Iuda și ca Aria, și să fie ca acei ovrei ce strigară asupra Domnului și Dumnezeului nostru Isus Christos: sângele lui pe noi și pe copiii noștri. Așa îți scriem domnia-noastră.“

Capitolul VIII

Care între altele, va fi foarte plăcut mai cu samă băutorilor de bere.

Un an întreg petrecu Mihu în societatea țiganilor.

În cursul acestui timp, mutându-se cu șetrele din loc în loc, sau mai bine zicând, din pădure în pădure, el văzu pe rând aproape toate orașele Moldovei: Iași, Vaslui, Bârlad, Tecuci, Lăpușna, Orhei, Baia...

Dintăi bătut și huiduit, copilul izbuti în scurt a deveni idolul țiganilor, cari începură a-l socoti chiar ca pe un al doilea jude.

În adevăr, Mihu aducea tovarășilor săi un venit grabnic și sigur:

Țiganul Baro îl învăță a fura, țiganca Monda îl învăță a vrăji; ei bine, în câteva lune el îi întrecu pe amândoi.

Admirațiunea făcu pe țigani să-i pună numele de Pura-ciabo, adică „copil bătrân “: bătrân prin minte, copil prin vârstă.

Abilitatea scamatorie a lui Mihu se manifesta cu strălucire mai cu seamă în timpul bâlciurilor, la sărbătorile cele mari, la ușa bisericelor, când se grămădea lumea intrând și ieșind. Bună!

A fura mărfuri de prin prăvălii, mâncări de pe la precupeți, paseri de prin curți, pungi de la brâiele neguțătorilor era o glumă pentru un meșter ca Mihu.

Pe de altă parte, grație povețelor țigancei Monda, el se arătă unic în arta vrăjitoriei.

Ca toți țiganii, Mihu se făcea că prevestește viitorul de pe inspecțiunea fizionomiei și a palmei drepte a individului.

Frageda-i vârstă îl ajuta mult pentru a impresiona pe cei curioși, cari aveau mari temeiuri

de a crede că un copil nu poate, nu este in stare de a minți cu atâta dibăcie, ci vorbește curat din inspirațiune.

Când îl întreba o femeie tânără și frumoasă, el îi răspundea că o iubește un mândru june, că moare și se topește după ea, că ei amândoi au mulți și puternici dușmani, dar toată vrăjmășia va rămânea în zadar, căci îi așteaptă norocul și așa mai departe. Ce-i drept, unde este acea femeie tânără și frumoasă care să nu iubească și să nu fie iubită? care să nu-și închipuiască că o pizmuiește lumea? care să nu spere că va birui toate piedicele?

Când îl întreba o femeie tânără și urâtă, el îi răspundea că ea sughiță și oftează după călugărie, că viața nu are pentru ea nici o plăcere, dar nu departe e timpul când îi va zâmbi și ei fericirea și o va lua de soție un viteaz, care de mult o îndrăgise și numai nu îndrăznește să-și dezvălească văpaia...

Când îl întreba o femeie bătrână, el îi prorocea trai îndelungat, adăogând, cu un aer profund, că ea are un neam, fiu sau nepot care o iubește foarte mult și care sau că este în drum, sau că-l așteaptă o călătorie depărtată, că se va întoarce încărcat de slavă și de averi, că apoi se va însura, va face un băiat și o fată etc., etc.

În acest mod, Mihu ajunse în curând a fi mesia neamului țigănesc; judele nu-l atingea niciodată cu groaznica sa biciușcă; hainele cele mai frumoase din câte cădeau în mâinile țiganilor serveau pentru împodobirea ingeniosului copil; mâncările cele mai gustoase dintre mâncările țigănești erau de drept ale lui; și — lucru ciudat! — știindu-se important, Mihu se simțea acum mai mulțumit în mijlocul zdrențăroșilor șetrari de cum fusese mai nainte în splendidul palat al postelnicului șarpe, unde-l irita preponderența lui Luca, a lui Iorgu, până și a vânătorului Focșa.

În ziua morții lui Ștefan cel Mare, șetrele din cari făcea parte eroul nostru se nemeriră așezate lângă orașul Siret nu departe de Suceava; un oraș

pe atunci mare, împoporat, ornat cu palaturi și biserici, celebru prin relațiunile sale comerciale cu Polonia, prin depozitele sale de săbii, arcuri, cușme etc., astăzi căzut la treapta unui mic târgușor pe jumătate armenesc.

Afară din Siret, pe drumul Sucevei, în dreapta se întindea o luncă; în stânga, față-n față, se lungea un edificiu de lemn în care se fabrica, se vindea și se bea bere.

Bere? o băutură atât de germană și atât de modernă în țara noastră? bere în epoca lui Ștefan cel Mare? ce anacronism! vor striga desigur lectorii, citind aceste rânduri.

Le vom răspunde pe scurt, încuragind mai ales pe acei ce nu beau bere din sentiment patriotic, că ea nu este nici germană, nici modernă!

Mai întâi de toate, cuvântul bere e curat românesc, fiind un substantiv format din verbul a bea. Slavii tot astfel numesc berea pivo, de la verbul piti, a bea.

Al doilea, până în momentul de față, locurile în cari se păstrează orice fel de băutură — bere, vin, rachiu etc. — poartă la noi numele de pivniță, adică berărie, ceea ce dovedește că la început acele locuri nu erau în România decât numai pentru bere.

Dacă aceste două considerațiuni se vor părea glumețe, vom putea înșira texturi lămurite, pozitive, autentice, cum că vinul era puțin cunoscut românilor în secolii XV și XVI, afară numai doară de domni și boieri, pe când berea, nectarul civilizațiunii moderne, era băutura universală a poporului de jos.

Așezământul comercial moldovean al lui Alexandru cel Bun legiuiește anume că nici un străin să nu se amestec în fierberea berei, această industrie fiind permisă numai românilor neaoși.

Italianul Della Valle, călătorind prin țările noastre în prima jumătate a secolului al -XVI, se pronunță în această privință nu mai puțin clar,

zicând că românii se adapă cu cerevisia(bere).

Așadară, jos gloria berarilor nemți! trăiască berea română!

Înântrul berăriei despre care ne este vorba, cu ușe deschise, ședeau, beau, cântau și strigau o mulțime de țărani de prin satele învecinate, căci era o zi de marți, o zi nenorocită pentru tot felul de lucruri, dar indiferinte pentru beție, după credința norodului.

Afară, denaintea berăriei, nechezau și tropotau mai mulți cai, legați împrejurul unei căruțe foarte mari, din cele cunoscute atunci sub numele de care armenești, iar în fruntea cailor sta doi armeni cu haine negre, cu păr lung și cu barbe și mai lungi.

— Mi se pare că ne-a înșelat blăstematul de vameș, zise turcește armeanul cu barba în furcă, clătinând din cap.

— Să mai socotim o dată, răspunse suflecându-și mânecele armeanul cu barba țuguiată.

— Legea zice să se ia vamă în Siret de pe tot calul câte doi groși...

— Ei bine?

— Noi avem optsprezece cai; vameșul trebuia să ne fi luat numai treizeci și șase de groși, pe când el ne-a luat tocmai de trei ori atâta, adică două grivne douăzeci și opt de groși.

— Cum de nu vrei să-nțelegi, Carabete, că noi am cumpărat caii chiar în Siret...

— Te înțeleg foarte bine, dar ce urmează de aci?

— Legea zice că unde vei cumpăra calul, acolo să plătești și patru groși de cumpărătură.

— Bine... stai dară, Ovanese! câte patru groși calul, optsprezece cai face o grivnă treizeci și doi de groși, iar nu două grivne douăzeci și opt de groși.

— Nătâng mai ești, Carabete! Apoi uiți cei doi groși de cal vama Siretului?

— Mă prea amețești, Ovanese! Una din două: sau doi groși, sau patru groși!

— Ba nici doi, nici patru, ci șase: patru de

cumpărătură și doi vamă.

— &#Î;ți bați joc de mine, Ovanese! Din ce lege luat-ai tu cei șase groși?

Pe când armenii se certau, țiganul Baro, care îi observa de mult, lungit lângă o șatră pe iarbă verde a luncii, în fața berăriei, se sculă, se apropie încetișor de caii armenilor, dezlegă pe cel mai frumos armăsar unguresc, în preț cel puțin de o sută de zloți după valoarea de atunci, încalecă, și ...... la fugă!

Armenii îl zăriră când era deja departe.

— Pradă! pradă! strigă Carabet și, aruncându-se fără multe cuvinte pe un alt cal, purcese în goană.

Câțiva țărani, stând cu ploștele pline de cerevisie în ușa berăriei, plesneau de râs.

— A pățit-o păgânul de armean! și e drept să fie așa, că știi zicătoarea: armeanul plătește gloaba!

În acest moment apăru pe drumul de la Suceava un olăcar, adecă curier, zburând ca săgeata în direcțiunea Siretului; dar când se apropie de berărie, calul său, nemaiputând de o alergare atât de furioasă, însoțită de pocnitoarele lovituri ale unui bici ferecat, căzu jos și-și dete, sufletul.

— Trăsni-te-ar să te trăsnească! —răcni olăcarul, îndreptându-și brâul ce-i acoperea tot mijlocul până la piept și al căruia neobicinuită lărgime era semnul distinctiv al profesiunii curierilor statului— trăsnite-ar să te trăsnească!

Și, uitându-se împregiur, el merse, cu un pas de autoritate, la caii armenilor, puse mâna pe coama unui bidiviu ca să vază de-i pe plac și-l dezlegă.

— Ce faci, ce faci, omule? strigă Ovanes,

— Ia, bine, fac ce vezi, dobitocule, răspunse olăcarul.

— Calul e al meu.

— Zi că a fost al tău.

—Uită-te la cărțulia vameșului, zise cu turburare, armeanul, scoțând din sân un petec de hârtie.

— Uită-te la cartea domnească, răspunse râzând

olăcarul scoţând din brâu un alt petic de hârtie.
O grămadă de ţigani pe de o parte, o grămadă de ţărani pe de alta se grupară cu zgomot în giurul împricinaţilor noştri.
— Eu, eu, eu sunt vornicul satului, zise cu gravitate un ţăran gros şi nalt, abordând pe olăcar. Aşadară, răspunde-mi tu, cu ce drept iei calul lighioaiei ăştia!
— Eu, eu, eu sunt olăcarul domniei, răspunse curierul maimuţând gravitatea vornicului. Aşadară, citeşte tu această carte domnească.
— Ce scrie în ea?
— Caută şi vei vedea...
— Eu nu ştiu carte.
— Nu ştiu nici eu.
— Apoi dacă-i aşa, poţi lua calul, băiete.
— Mulţumim mătăluţei...
Olăcarul încalecă, profitând de prerogativa curierilor domneşti de a putea apuca la trebuinţă orice cal particular.
— Ce veste de la Suceava?
— A murit vodă.
Zicând aceasta, olăcarul dispăru în direcţiunea Siretului,
— A murit vodă! a murit vodă! repetară toţi cei prezinţi, făcând cruci.
Ţăranii reîntrară în berărie şi se încăierară la bătaie. Ovanes se văieta turceşte asupra hoţilor de moldoveni.
Ţiganii se retraseră în şatre, ţinură un consiliu estraordinar, la care Mihu luă, fireşte, o parte activă, şi deciseră
În unanimitate ca în aceeaşi noapte să se mişte cu grabă spre Suceava unde neorânduielile ce urmează totdeauna după moartea domnilor le vor permite a dezvolta toate talentele lor naturale;

Capitolul IX

în care se arată privilegiile fetelor fecioare la străbunii noștri.

Vro trei zile după intrare în dregătoria domnească, Luca, pe care șchiopătarea sa după întâmplarea din Codrul Cosminului îl înzestrase cu porecla de Cârje, puse mâna pe patru țigani, ce se încercaseră pe la miezul nopții a trece zidul grădinii pentru a pătrunde în palatul postelnicului șarpe.

Aceasta a fost prima izbândă polițienească a noului vel-armaș.

Din cei patru țigani, unul era celebrul Baro, dascălul lui Mihu în arta scamatoriei și răpitorul calului armenilor Carabet și Ovanes din capitolul precedinte; alți doi erau băieți între douăzeci și douăzeci și cinci de ani, ieșiți deja cu diplome de maturitate din școala lui Baro; cel al patrulea era un copil de vro nouă ani, care nu semăna deloc a țigan, deși soarele și necurățenia îi cam înnegriră fața.

Un vel-armaș din acea epocă avea o putere nemărginită de viață și moarte asupra tuturor țiganilor domnești. Principele nu se amesteca niciodată în niște chestiuni atât de inferioare și confirma fără nici o cercetare deciziunile vel-armășiei asupra crimelor și pedepselor țigănești. Luca porunci armășeilor ca a doua zi, la al treilea cântat al cocoșului, să înțepe pe cei patru furi în fața Porții ungurești.

Țeapa era un-stâlp de lemn, lung aproape de șase coți, deasupra căruia se mai înălța ca la doi coți în sus o spiță de fier, cu un vârf subțire și foarte ascuțit, destinat a se înfige în trupul nenorocitului osândit, astfel că o jumătate de cot, cel puțin, îi ieșea prin spinare sau prin gât.

În acest mod, un domn sau chiar numai un vel-armaș lesne putea să-și alcătuiască, pentru trebuința gustului său individual, o colecțiune umană destul de numeroasă, întocmai în felul acelor cabinete entomologice, in cari gândacii și fluturii sunt înșirați într-o ordine foarte frumoasă cu burtele înfipte pe ace.

În ocaziunea despre care vorbim figurau numai patru țepe, ba încă una din ele se deosebea prin o dimensiune pe jumătate mai mică în alăturare cu celelalte trei; iar stâlpii erau văpsiți cu roșu, culoarea trandafirului și a iubirii, după câte ne spun poeții, vreau să zic acei poeți cărora nu li s-a întâmplat a vedea vreodată o țeapă.

Tot în haine roșii erau îmbrăcați călăul și cei doi băieți de ajutor ce se păunau în fața țepelor: toți trei erau țigani, căci pe atunci numai această viță de oameni, câteodată și cea tătărească, avea în România prerogativa de a purta înalta sarcină de gâde.

În jurul țepelor și al călăilor spațiul era încins cu un lanț de fier, păzit de către mai mulți armășei, pentru ca poporului privitor la spectacol nu cumva să-i poată veni pofta sau de-a uzurpa dreptul domnesc de grațiare, sau de a-și însuși autoritatea oficială a gâdelui.

În giurul lanțului sta armășeii sau slugile armășești, artileria țării, compusă pentru cea mai mare parte din feciori de boieri, în timp de războaie prepusă la păzirea și îndreptarea tunurilor, iar în zile de pace însărcinată cu menținerea ordinii publice.

Lângă călăi, sau, mai bine zicând, lângă țepe, cu mânile legate, cu capetele plecate, despoiați de haine, cu fețele ce le-am putea numi palide să nu fi fost negre, sta cei patru vinovați.

Copilul gemea și plângea.

— Taci, afurisitule! strigă Baro, străpungându-l cu o cătătură scânteietoare de furie. Taci! Tu ne-ai adus în casa postelnicului, tu ne-ai învățat să

trecem zidul, tu ne-ai făcut această rușine, ș-apoi tu plângi!

Poporul, de toate clasele, breslele, sexurile și vârstele, grămădit împregiuru lanțului ce-l despărțea de cei osândiți, izbucni într-o singură zgomotoasă hihotire, auzind despre rușinea țiganului.

Vătaful armășeilor, care îi conducea în lipsa vel-armașului, rădică mâna în sus, strigând:

— Tăceți, oameni buni, că vă dau pe toți dracului! Furii ăștia s-au încercat să prade casa în care șade jupânul armaș. De aceea, cu porunca măriei-sale lui vodă, o să-i înțepăm, dacă vă place; iar dacă nu vă place, o să-i înțepăm fără plăcerea d-voastre, adause vătaful în glumă.

Poporul rencepu a râde.

— La lucru, băieți! urmă vătaful către gâzi.

— De la care să începem, măria-ta? întrebă țiganul călău.

— De la care? ia, de la frumușelul ăsta, căci se pare a fi mai voinic decât ceilalți, răspunse vătaful arătând la Baro.

— Iertare! iertare, măria-ta! țipă tâlharul. Iertare! Lasă-mă numai să mă spovedesc, să mă împărtășesc, să mă...

— Nu huli, cioară! Tu să te spovedești? Dar cine nu știe că ești un hoț și jumătate? Tu să te împărtășești? tu coțofană!

— &#Î;ncai să începi de la altul, măria-ta; începe de la copilul ăsta, că el ne:a pus la cale, el ne-a dăscălit...

Poporul își întoarse privirile asupra copilului, dar nu-și potu îndestula curiozitatea, căci băiatul ținea capul în jos, lăsând să-i cază pe față lungile sale plete de culoarea roșiatecă.

— Zici că te-a dăscălit copilul? zise vătaful. Cu atât mai rău pentru că te-ai arătat atât de mișel încât să te dăscălească un mucos; mai iute pe țeapă!

Călăul puse mâna pe Baro.

— Vai mie! vai mie! vai mie! zbiera țiganul cu o voce-ascuțită. Nu vreau să mor! nu vreau să mor! nu vreau!

— Te crez că nu vrei! observă zâmbind vătaful. Poporul izbucni iarăși de râs.

— Ei, nu-l mai înțepați? strigă din gloată o voce de bas. Vătaful rădică fruntea cu mândrie.

— Bre! cine ne poruncește așa răstit? Ia să-l văz la față, ca să mi-l învăț!

— Da, da! învață-l mă rog, învață-l, măria-ta! țipă Baro, profitând de această ocaziune pentru a-și prelungi, viața măcar cu câteva secunde.

Individul cel grabnic și necunoscut nu crezu de cuviință a răspunde la apelul vătafului, persoană prea puternica prin puterea vel-armașului, care era preaputernic prin puterea lui vodă.

— Acuma, înțepați-l! a zis vătaful liniștindu-se.

— Stați! stați! se auziră deodată mai multe voci din popor, și gloata, despărțindu-se în dreapta și-n stânga, lăsă să apară o ciudată trinitate, ce ieșea din fundul unei cârciume.

Era o babă foarte beată și doi moșnegi ceva mai puțin beți.

—Fătul meu! strigă unul din moșnegi cătră vătaf. Fătul meu! După obiceiul pământului... Vezi bine... o fată fecioară... vezi bine... scapă... vezi bine... scapă p-un osândit la moarte.

Pentru a înțelege aceste cuvinte .... căci adesea și cuvintele unui om beat se pot înțelege trebuie să ne amintim o veche lege națională, care se păstra la noi pană în timpul fanarioților și în puterea cărei un vinovat, fie cât de mare se ierta de moarte de-ndată ce o fecioară declara al lua de soț.

Această frumoasă lege, întrucât știu eu, se născu și se înrădăcină numai la romani, dovedind, mai bine decât orice alta, superioritatea morală a străbunilor noștri, cari cugetau, cu o justeță sublimă, că un om nu poate fi rău de vreme ce o ființă atât de angelică, atât de gingașă, atât de nevinovată ca o fată fecioară primește a se uni cu

el pe toată viața.

Vătaful, armășeii, poporul pufniră de râs pentru nu mai știm a câtea oară, privind triumfala pășire, balanțată în toate părțile, a ciudatului triumvirat, și auzind neașteptata propunere a moșneagului: o propunere altfel de tot imposibilă după instituțiunile noastre de atunci, căci o fată fecioară româncă era oprită cu cea mai mare asprime de a merge după un țigan, iară o fată fecioară țigancă nu se socotea în rândul femeilor.

— Ei bine, moșule — zise vătaful — unde-ți este acel, odor de fată fecioară?

— Unde? iat-o, vezi bine... Iat-o, fătule!

Și, zicând asta, moșneagul arătă la baba pe care o ducea de braț.

— Poate nu vezi că sunt fecioară? poate nu crezi? strigă baba.

Este anevoie de a descri sau măcar de a-și închipui zgomotoasa ilaritate ce cuprinse în clipă toată adunarea și care se manifestă prin mii de glasuri strigând:

— Să trăiești, fetițo!

—Vrei să te-nsori cu tinerica asta? întrebă vătaful pe Baro.

— Vreau, măria-ta! însoară-mă, măria-ta! Copilul, care sta până atunci cu fața în jos lângă cea mai mică din cele patru țepe, se îndreptă deodată și strigă cu vioiciune:

— Ba ia-mă pe mine, mătușico! ia-mă pe mine! vreau să mă-nsor și eu!

— Te iau și pe tine, dragu maniei! vă iau pe amândoi... murmura baba, a cărei limbă începea a-se închega.

Iarăși râsete.

— Uf! destul atâta! am râs de ne-am prăpădit, zise vătaful. Acuma să sfârșim odată! trage-l pe țeapă, calăule! în-țeapă-l binișor pe mirele!

Trecură deja două ore de când gloata își petrecea cu veselie, în perspectiva supliciului, pe seama nenorociților osândiți. Se părea acuma că țepele o

să se mânjească în fine cu sângele țiganilor... dar nu! pe neașteptate interveni o nouă întrerupere.

Înconjurat de o mulțime de săcui călări, apăru poștelnicul șarpe, care, îndemnat prin scrisoarea domnească, s-a nemerit să se întoarcă tocmai în ziua aceea din îndelungata sa bejenie.

Poporul, care-l cunoștea foarte bine și-l pomenea cu dragoste, mai cu seamă de când nu-l mai vedea în toate zilele, răcni cu entuziasm:

— Să trăiești, jupâne postelnice! Vătaful se răpezi să sărute mâna boierului.

— Ce dregeți aici, fraților? întrebă postelnicul.

— &#Î;nțepăm pe nemernicii ăștia, cari nu s-au sfiit să prade chiar curțile tale, jupâne postelnice.

Postelnicul aruncă o cătătură asupra celor patru osândiți.

— Cum? și mititelul ăsta? și el s-a alunecat în furtișag?

— El ne-a învățat pe noi, măria-ta! Așa să trăiești, măria-ta! zbiera Baro din plămâni.

— Minți, faraoane! un copil așa de mic nu poate fi vinovat; eu îl iau pe răspunderea mea; să mi-l trimiți la mine acasă, vătafe...

Capitolul X

Din care se poate deja prevede ce este ursita.

Ajungând acasă, postelnicul întră mai nainte de toate în baie.

În vechime, când se înfiinţa în România vreun nou oraş, cele dentăi şi cele mai principale edificie, în giurul cărora se grupau pe urmă casele târgoveţilor, erau: o biserică şi... o baie.

Dar afară de băi publice, adică ceea ce romanii numeau thermae, aproape în fiecare casă boierească ceva mai bogată se vedea câte o baie particulară, mai mare sau mai mică, mai mult sau mai puţin luxoasă.

Baia postelnicului şarpe se afla în fund, din dosul aripei stângi a palatului, prezintând în construcţiunea sa o amestecătură de vechea arhitectură greco-romană cu arhitectura mai modernă maurescă sau arabă.

Apartamentul principal era rotund, cu trei rânduri de scări rezimate de păreţi în formă de semicerc, sau, mai exact,

În formă de o copită. în mijlocul odăii era o mare piatră octogonă, rădicată ca de patru picioare dasupra podului. împregiurul pietrei, prin găurile făcute în marmură, ţâşnea în sus stropituri de apă rece în câtime mai mare sau mai mică după trebuinţă, recăzând apoi în jos pe piatra înfierbântată prin sobe subterane, unde se prefăceau în aburi. O cupolă cu ferestruie se înălţa deasupra apartamentului, împrăştiind din sus raze de lumină.

Într-o odaie învecinată, pătrată şi fără cupolă, era în centru un bazin eliptic cu apă de fântână, în care se arunca individul ieşind din aburi; apoi, după aceea, într-un vestibul de alături, aşternut cu covoare turceşti, se întindea, se parfuma, se

pieptăna, se îmbrăca.

Ziditorul acestei băi a fost Ibn-șabrut ben Ițeah, ovreu saniol, emigrat din Peninsula Iberică dinaintea persecuției catolice în urma căderii maurilor, și care, găsind un adăpost în Moldova, exercita în Suceava meșteșugul de arhitect, între altele, el este acela care prefăcuse ambele aripe ale palatului postelnicului, adăogând la cea stângă o baie, iar la cea dreaptă o capelă casnică, unde merse acuma postelnicul, după ce ieșise din baie.

Acolo îl așteptau amicul nostru chir-popa Sofronie Gangur, duhovnicul casei, vornicul Boldur și hatmanul Arbure, cari s-au grăbit a veni d-îndată ce aflară despre întoarcerea postelnicului, nepotul său vel-armaș Luca Cârje, naivul Jorgu, devenit stegar al postelnicului prin faptul înălțării lai Luca la o boierie domnească, vânătorul Focșa și, în fine, toți curtenii mai mari și mai mici, câți umpleau splendidul palat al unuia din aristocrații cei mai avuți ai Moldovei,

Capela era curioasă ca producerea unui arhitect izraelit, crescut în școală mahometană, și care totuși nu se sfii a lucra la edificarea unui templu creștin.

Ceea ce se părea mai admirabil în această bisericuță erau arabescurile păreților, sculptate în relief aurit pe marmură neagră, columnele subțiri de marmură trandafirie, ce susțineau un amvon spațios, sculptat a giorno și poleit cu aur, mozaicul podului, în care te uimeau florile cele mai vii și mai variate...

Dar sublima artă a arhitectului mauresc își găsea un contrast monstruos în producerile unui pictor bizantintin, necunoscut și demn de a rămânea în uitare. Un Sânt George călare, pe cap cu un coif mai mare decât calul, străpungea cu lancea pe un balaur ,cu o limbă pe jumătate roșie și pe jumătate albastră; apoi judecata cea de pe urmă, râprezentând cum dracii torturează pe nenorociții păcătoși, cari fac niște grimașe ce seamănă mai

mult a râs decât a suferință; un Arhanghel Mihail etc.

În vestibulul capelei postelnicul se îmbrățișa cu Boldur, cu Arbure și cu Luca; zise „bine v-am găsit“ cătră toți cei ceilați, cari îi sărutară pe rând mâna; sărută și el mâna lui chir-popa Sofronie și apoi, intrând în biserică, după mai multe cruci și genuflexiuni, se puse cu boierii în strana din fața Amvonului.

După servciul divin, chir-popa Sofronie ținu o cazanie foarte duioasă, care scoase lacrime din ochii tuturor ascultătorilor.

El își luă de text cuvintele Evangheliului: „și nu ști ziua, nici ceasul...

Istoria fatalului exil și a fericitei întoarceri a postelnicului șarpe servi elocintelui călugăr drept stofă pentru explicarea acestui text.

Cu o claritate și o volubilitate cari demascau prima sa educațiune juridică, chir-popa demonstra într-un chip mai pe sus de orice îndoială cum că deasupra bietului murilor planează o putere superioară, numită pronie în limba adevărului și ursită în graiul vulgar al oamenilor fără știință.

— Un zodiar se naște în depărtata Italie... Cine ar fi putut crede, fraților creștini, că nașterea acelui zodiar(astrolog) este în vreo legătură cu liniștea unui mare boier din țara noastră a Moldovei? Ce are a face un zodiar italian cu un boier moldovenesc? Totuși, soarta îi ciocnește, și iată că o nenorocire se naște din acea ciocnire.

O babă desfrânată și vândută Diavolului se încearcă, fraților creștini, a ucide pe un doftor domnesc... Cine ar fi putut crede că destrămarea acelei babe va aduce prin sine înturnarea unui mare boier din neagra străinătate? și totuși, soarta întocmi lucrurile astfel, că un nepot al acestui boier scapă de moarte pe doftorul domnesc, iar domnul, pentru fapta nepotului, miluiește pe unchi, ceea ce nu s-ar fi întâmplat fără nebunia babei!

Oare acestea nu sunt de ajuns, fraților creștini,

pentru ca să ne dovedească nouă tuturor că șubredul om merge orbește pe calea ce-i este scrisă în cartea dumnezeiască a vieții încă din începutul veacurilor?

Să ne plecăm dară, fraților creștini, înaintea tainicelor porunce ale lui Dumnezeu, să primim cu răbdare și cu mulțămire pe ursita cea trimisă de stăpânul cerului și al pământului...

Din biserică, postelnicul, Arbure, Boldur, Luca își chir-popa Sofronie se retraseră într-o odaie, unde-i aștepta o masă acoperită cu o pânză albă cusută la margini cu fir, cu tot serviciul de argint, iar înaintea fiecărui taler, câte un corn de zimbru, legat cu aur în forma de pahar și plin de bere fiartă cu zahăr și cu ouă proaspete bătute: un fel de dejun adus de străbunii noștri din Polonia. Pe o tipsie așezată în centrul mesei vedeai cârnați, gustoși chiar prin aspectul lor rumen și lustruit; pe o altă tipsie — unt, alături — pâne.

Dântăi chir-popa Sofronio citi o rugăciune; apoi mesenii se așezară, afară de Luca

— De ce nu șezi, nepoate? întrebă șarpe.

— Aș crede că nu mi s-ar cuveni această cinste într-o adunare atât de aleasă.

— Șezi fără multe sucituri, bată-te cucul! zise vornicul Boldur cu vocea sa deschisă și zgomotoasă. șezi, căci, zău, de câte ori văz pe un armaș stând în picioare pe când eu șez mi se pare că m-a așezat într-adins pentru ca mai lesne să-mi poată tăia capul, trăsnească-l să-l trăsnească!

Luca se puse în colțul mesei.

— Ș-apoi, într-adevăr, îți aduci oare aminte, vornice, îți aduci oare aminte? observă hatmanul Arbure, repetând cuvintele după obicei, că ne vrăjise o afurisită de ovreică, ție că vei muri cu capul tăiat, că așa vei muri, iar mie, c-o să mor în cazne...

— Lasă, hatmane, pre a mea lege, să nu fie zis în ceas rău!

— Mai bine, fraților, să mă lămuriți pe mine

cum de m-a învrednicit Dumnezeu să scap de osânda domnească și să mai văd o dată scumpa noastră țară? Cum de s-a înduplecat măria-sa vodă știind că nemernicul zodiar mă meni pe mine de ucigaș al coconului domnesc, ferească-mă Dumnezeu de una ca asta?

bată-l norocul să-l bată! Iară vodă, cum îl auzi, simți că bine vorbește copilul, și te iertă, postelnice.

— Bine că-mi aduseși aminte de armășia nepotului meu, zise șarpe. Cat să cer iertare de la tine, Luco...

— De la mine, jupâne unchiule! întrebă Luca, sculându-se în picioare.

— Chiar de la tine... Pare-mi-se că osândiși astăzi la moarte patru coțofene?

— Dar, jupâne unchiule; patru țigani ce se încercară a prăda casa noastră.

— Știu. Era între ei și un copilaș, un băiat mic?

— Se poate; eu nu i-am văzut la față; îi prinsei noaptea și-i dedei pe mâna armășeilor...

— Ei bine, știi cât de mult îmi plac copiii...

— Dar nu prea ai noroc în alegere, jupâne unchiule.

— Vrei să-mi dai a înțelege despre copilul cel din Codrul Cosminului? Apoi de, greșește omul câteodată! Oricum să fie, eu cer de la tine să ierți pe copilul țigănaș, și am și poruncit armășeilor să mi-l aducă aici.

— Să fie după voia ta, jupâne unchiule, răspunse Luca, reașezându-se.

— Nu te pot pricepe, frate postelnice! Nu te pot pricepe! zise hatmanul Arbure, sfârșind paharul cu bere al său. Ciudată fire mai ai și tu! Ciudată! îți plac copiii, și nu poți suferi...

Fruntea lui șarpe se încreți.

— Mai ciudată este firea ta, hatmane, râzând vornicul Boldur. ție îți plac muierile și numai muierile, ghiuj nesățios ce ești!

În acest moment întră Iorgu, a cărui față era

turburată, se plecă la urechea lui Luca și-i șopti ceva. Armașul deveni palid.

— Ce este? ce este? întrebă postelnicul.

— O mare nenorocire, unchiule!

— Ce nenorocire? spune...

— Copilul de țigan...

— Ei, urmează...

— Copilul de țigan, pe care l-ai scăpat de țeapă, nu este altul decât copilul cel adus; din Codrul Cosminului.

— Să-l trimiteți înapoi să-l înțepe! zise cu iuțeală chir popa Sofronie.

Postelnicul zâmbi cu amar.

.....Ai uitat, părinte, frumoasa cazanie ce ne-ai ținut astăzi asupra ursitei oamenilor. A doua zi, după o matură chibzuință între toți amicii postelnicului șarpe, copilul Mihu a fost trimis să crească în frica lui Dumnezeu la Mănăstirea Neamț.

Table of Contents

Ursita
Partea I
Capitolul I
Capitolul II
Capitolul III
Capitolul IV
Capitolul V
Capitolul VI
Partea a II-a
Capitolul I
Capitolul II
Capitolul III
Capitolul IV
Capitolul V
Capitolul VI
Capitolul VII
Capitolul VIII
Capitolul IX
Capitolul X

Table of Contents

Ursita 1
Partea I 2
Capitolul I 3
Capitolul II 9
Capitolul III 15
Capitolul IV 21
Capitolul V 26
Capitolul VI 32
Partea a II-a 37
Capitolul I 38
Capitolul II 43
Capitolul III 48
Capitolul IV 54
Capitolul V 60
Capitolul VI 65
Capitolul VII 72
Capitolul VIII 79
Capitolul IX 85
Capitolul X 91